

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ - ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΔΠΜΣ: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
Β' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Θέμα εργασίας

Βιώσιμη ανάπτυξη & χώροι πρασίνου.
Διδάγματα από το παράδειγμα της Λισαβόνας

Εκπόνηση

Βασιλική Χαραλαμπίδου

Μάθημα | Όψεις του αστικού τοπίου και δημόσιος χώρος.

Διδάσκοντες | Πολύζος Ι., Αραβαντινός Α.,
Χανιώτου Ε., Μαυρομμάτη Σ.

Ακαδ. Έτος | 2016-2017

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΔΠΜΣ: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
Β' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Θέμα εργασίας

Βιώσιμη ανάπτυξη & χώροι πρασίνου.

Διδάγματα από το παράδειγμα της Λισαβόνας

Εκπόνηση | Βασιλική Χαραλαμπίδου

Μάθημα | Όψεις του αστικού τοπίου και δημόσιος χώρος.

Διδάσκοντες | Πολύζος Ι., Αραβαντινός Α., Χανιώτου Ε., Μαυρομμάτη Σ.

Ακαδ. Έτος | 2016-2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σκοπός & Μεθοδολογία.....	04
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	05
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
1.1 Η έννοια και ο ρόλος των ελεύθερων χώρων στο αστικό περιβάλλον.....	06
1.2 Ζητήματα σχεδιασμού ελεύθερων χώρων.....	11
1.3 Η έννοια της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης – αστικής βιωσιμότητας.....	13
1.4 Σημαντικοί σταθμοί για το περιβάλλον και την αστική βιωσιμότητα.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ. ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ GREEN SURGE	
2.1 Λίγα λόγια για το ερευνητικό πρόγραμμα της Ε.Ε.....	16
2.2 Μελέτες περίπτωσης για το σχεδιασμό των χώρων πρασίνου και τη διακυβέρνηση.....	16
2.3 Άξονες μελέτης.....	17
2.4 Η επιλογή των 20 πόλεων.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	
3.1 Το σύστημα σχεδιασμού.....	23
3.2 Πρακτικές διακυβέρνησης.....	24
3.3 Αστικές Πράσινες Υποδομές (UGI).....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ	
4.1 Τα χαρακτηριστικά της Αθήνας Swot Analysis.....	30
4.2 Τομείς προτεραιότητας.....	32
4.3 Διδάγματα.....	33
ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ & ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	35
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	36

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Ταξινόμηση χώρων πρασίνου.....	8
Πίνακας 2: Κοινωνικο-δημογραφική κατηγοριοποίηση των πόλεων.....	19
Πίνακας 3: Συσχέτιση χώρων πρασίνου και ωφελειών.....	25
Πίνακας 4: Swot Analysis για την Αθήνα.....	31

Κατάλογος Χαρτών

Εικόνα 1: Πρόσοψη κτιρίου προς αποκατάσταση και ανακατασκευή στον κεντρικό πεζόδρομο.....	22
Εικόνα 2: Πρόσοψη κτιρίου προς αποκατάσταση και ανακατασκευή στη γειτονιά Alfama.....	22
Εικόνα 3: Η γειτονιά Alta de Lisboa.....	26
Εικόνα 4: Πρώην περιοχή γεωργικής παραγωγής.....	26
Εικόνα 5: Quinta da Granja Urban Park.....	27
Εικόνα 6: Quinta das Conchas Park.....	28

Κατάλογος Εικόνων

Χάρτης 1: Κατηγοριοποίηση των συστημάτων σχεδιασμού.....	20
Χάρτης 2: Η Μητροπολιτική περιοχή της Λισαβόνας.....	21
Χάρτης 3: Plano Director Municipal de Lisboa.....	22

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Συσχέτιση επιφάνειας πρασίνου ανά άτομα με τον πληθυσμό της πόλης.....	7
---	---

Σκοπός & Μεθοδολογία

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της βιώσιμης ανάπτυξης και των χώρων πρασίνου, μέσα από το ερευνητικό πρόγραμμα Green Surge της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γίνεται αναφορά στο ρόλο των ελεύθερων χώρων στο αστικό περιβάλλον, καθώς και στα ζητήματα σχεδιασμού τους. Η περίπτωση της Λισαβόνας, μία από τις 20 πόλεις που εξετάζονται στο ερευνητικό, λαμβάνεται ως μελέτη περίπτωσης προκειμένου να εξαχθούν διδάγματα και εμπειρίες για την πόλη της Αθήνας.

Στόχος της εργασίας βέβαια, δεν είναι η απλή παράθεση πληροφοριών, αλλά επιχειρείται μία πολύπλευρη κριτική των πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων που σχετίζονται με το συγκεκριμένο αντικείμενο, προκειμένου να φωτιστούν ποικίλες πτυχές του θέματος. Επίσης, πραγματοποιείται μία συγκριτική ανάλυση της διαχείρισης των χώρων πρασίνου σε Λισαβόνα και Αθήνα, έτσι ώστε να γίνουν αντιληπτές οι διαφορές και οι πιθανές ελλείψεις στην πράξη.

Η **μεθοδολογία** που χρησιμοποιήθηκε για το σκοπό αυτό είναι η αποδελτίωση, επεξεργασία και ανάλυση (συγκριτική) δεδομένων που ανακτήθηκαν μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης και της επιτόπιας παρατήρησης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, ο σχεδιασμός και η εξέλιξη των πόλεων παρουσιάζουν μία εναλλαγή στις σχολές σκέψης, τις θεωρητικές προσεγγίσεις και τις μεθοδολογίες. Το γεγονός αυτό επαναπροσδιόρισε τη σημασία και το ρόλο του πολεοδομικού σχεδιασμού, καθώς πλέον όλο και περισσότερο, ο σχεδιασμός σχετίζεται είτε άμεσα, είτε έμμεσα με τις μεγάλες αλλαγές και εξελίξεις της κοινωνίας, της οικονομίας και του χώρου.

Η παγκοσμιοποίηση, η κινητικότητα κεφαλαίων και επενδύσεων, ο εντεινόμενος ανταγωνισμός των πόλεων, η δημιουργία νέων αστικών δικτύων και ιεραρχιών πόλεων και τα συνεχώς διογκωμένα προβλήματα των πόλεων είναι μερικές από τις προκλήσεις που καλείται ο σχεδιασμός να απαντήσει. Επιπλέον, η ανάπτυξη νέων μεταβιομηχανικών οικονομιών με τις οικονομίες πολιτισμού και ελεύθερου χρόνου να βρίσκονται στην κορυφή, η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών πληροφορικής, επικοινωνιών και μεταφορών, η δημιουργία της κοινωνίας της πληροφορίας, της υψηλής κινητικότητας των ατόμων, η εντατικοποίηση των οικονομικών μεταναστεύσεων προς τις οικονομικά αναπτυγμένες περιοχές, σε συνδυασμό με την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και την αναγκαιότητα προσανατολισμού προς τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων είναι οι κυρίαρχες προκλήσεις του σύγχρονου σχεδιασμού. Η έννοια της αειφορίας παραμένει ακόμα, ένα στοίχημα προς επίτευξη, ειδικότερα, όσων αφορά στο σχεδιασμό των μεγάλων αστικών κέντρων και των μητροπολιτικών περιοχών.

Έτσι, αναδύονται και νέες τάσεις στη διαδικασία του σχεδιασμού. Περνάμε, δηλαδή, από το δίπολο «περιβάλλον-ανάπτυξη» στο «διακυβέρνηση-ανάπτυξη», που συνδέεται περισσότερο με τη συνεργατικότητα, τη συμμετοχικότητα και την έξυπνη και καινοτόμο ανάπτυξη. Έχει πλέον, αλλάξει και το διακύβευμα, οι στόχοι, τα μέσα και οι δρώντες του σχεδιασμού, τείνοντας σταδιακά σε ένα μοντέλο συμμετοχικού σχεδιασμού. Οι νεότερες προσεγγίσεις στην πρακτική του σχεδιασμού έδωσαν μεγαλύτερη έμφαση στον σχεδιασμό – και ιδιαίτερα στην εφαρμογή του – ως μια διαδικασία του «συν-αποφασίζουν», ανταλλαγής απόψεων και συμφωνιών ανάμεσα σε μια σειρά εμπλεκόμενους ή ακόμα περισσότερο ως διαδικασία συνεργασίας και διαμεσολάβησης του πολεοδόμου ανάμεσα στους επιμέρους ενδιαφερόμενους (stakeholders).

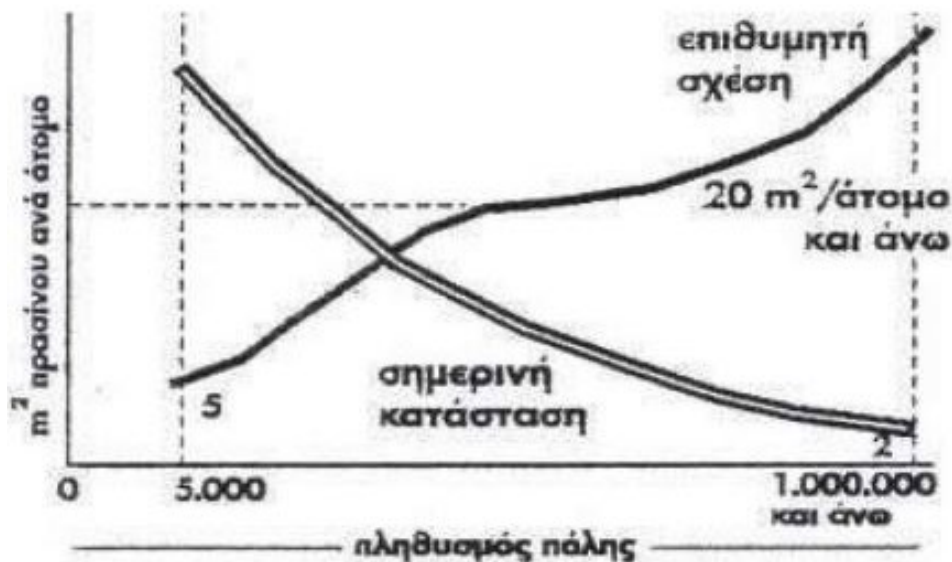
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο | ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 Η έννοια και ο ρόλος των ελεύθερων χώρων στο αστικό περιβάλλον

Οι αστικοί υπαίθριοι χώροι, ως βασικά τμήματα του αστικού ιστού, απέκτησαν διάφορους χαρακτηρισμούς και ιδιότητες στην πορεία των χρόνων. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένοι, όπως «ανοιχτοί χώροι», «ελεύθεροι χώροι», «χώροι πρασίνου». Στις μέρες μας αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα του αστικού ιστού, καθώς διαμορφώνουν την ταυτότητα του αστικού τοπίου, συνδέουν το δομημένο περιβάλλον και λειτουργούν για τις ανάγκες αναψυχής των κατοίκων και των επισκεπτών της πόλης. Όσον αφορά στους **χώρους αστικού πρασίνου**, ο διαχωρισμός τους από τους **αστικούς υπαίθριους χώρους** αποτέλεσε σημείο αντιπαράθεσης, κυρίως μεταξύ περιβαλλοντολόγων και πολεοδόμων (Λιονάτου, 2008: 26). Φαίνεται, ότι ο δεύτερος όρος (αστικοί υπαίθριοι χώροι) είναι πιο διευρυμένος και ίσως ορθότερος για να χαρακτηρίσει τέτοιους χώρους, καθώς μπορεί να φιλοξενούν και άλλες χρήσεις και κατ' επέκταση δραστηριότητες, πέραν του πρασίνου και της φύτευσης. Κοινή διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι *δεν υπάρχει ένας ευρέως αποδεκτός και κοινά χρησιμοποιούμενος ορισμός των χώρων αστικού πρασίνου*, καθώς η έννοιά τους διαφέρει από χώρα σε χώρα και από εποχή σε εποχή, λόγω διαφορετικών αντιλήψεων για το σκοπό και τη χρήση τους.

Μία πόλη με μικρό ποσοστό δημόσιων χώρων χάνει ουσιαστικά την έννοια της πόλης, καθώς η πόλη ορίζεται και χαρακτηρίζεται συγχρόνως από αυτούς τους χώρους (Αραβαντινός και Κοσμάκη, 1988:34). Στην Ελλάδα η έννοια του «αστικού πρασίνου» συμπεριλαμβάνεται σε αυτή των κοινόχρηστων χώρων, χωρίς περαιτέρω διαχωρισμό. Όμως, σύμφωνα με τον ΓΟΚ και τον ΝΟΚ, ως «κοινόχρηστοι/δημόσιοι χώροι νοούνται και οι δρόμοι, τα άλση, οι πλατείες (...) που καθορίζονται από το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο του οικισμού...». Φαίνεται, δηλαδή, πως γίνεται μια **κατηγοριοποίηση βάσει ιδιοκτησιακού καθεστώτος** (κοινόχρηστοι χώροι, ανήκουν στο κράτος / δημόσιο), και **όχι βάσει χρήσης**, ή γιατί όχι και υλικών. Ως αστικό πράσινο ή χώρους πρασίνου, ονομάζεται το σύνολο των χώρων μέσα ή σε επαφή με την πόλη, που συγκεντρώνουν τις ιδιότητες των αστικών χώρων, συνίστανται ως επί το πλείστον από πράσινο και έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό τους τις υδάτινες επιφάνειες. Παραμένει ως ερώτημα, πως μπορούν να συνυπάρχουν στην ίδια κατηγορία με τους δρόμους, ή τις πλατείες.

Διάγραμμα 1: Συσχέτιση επιφάνειας πρασίνου ανά άτομο με τον πληθυσμό της πόλης.

Πηγή: Αραβαντινός και Κοσμάκη (1988: 140).

Όπως φαίνεται και από παραπάνω Διάγραμμα, ενώ η αναλογία πρασίνου – πληθυσμού θα έπρεπε να αυξάνεται (μονή γραμμή), στις ελληνικές πόλεις, συμβαίνει το αντίθετο (διπλή γραμμή). Βέβαια, η **ανεπάρκεια δημόσιων υπαίθριων χώρων** δεν εντοπίζεται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες πόλεις του εξωτερικού.

Οι σύγχρονες αστικές ανάγκες για αειφορική διαχείριση και τα προβλήματα έλλειψης χώρου, έχουν καταστήσει πιο επιτακτική την ανάγκη για ύπαρξη χώρων αστικού πρασίνου, δίνοντας έμφαση στη σωστή διαχείρισή τους (Αρσενίου, 2010: 15). Όμως, δεν θα έπρεπε να ξεχνάμε και το θέμα της υγιεινής, που ήδη από πολύ παλιά, σχετίζεται με θέματα πολεοδομίας και σχεδιασμού. Στη σημερινή εποχή, που τα ποσοστά της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και της ρύπανσης των υδάτων ολοένα και αυξάνονται, η μέριμνα για την υγιεινή των κατοίκων των πόλεων είναι υψίστης σημασίας.

1.1.1 Κατηγοριοποίηση χώρων πρασίνου

Λόγω της ποικιλομορφίας που παρουσιάζουν οι χώροι αστικού πρασίνου και των διαφορετικών χρήσεων που φιλοξενούν κρίνεται απαραίτητη η ταξινόμησή τους σε κατηγορίες για την καλύτερη μελέτη και διαχείρισή τους. Τονίζεται, πως **δεν υπάρχει ενιαίο σύστημα ταξινόμησης των χώρων πρασίνου διεθνώς**, αλλά διαφέρει ανά χώρα και ερευνητική ομάδα, ανάλογα τους στόχους και τις επιδιώξεις των εκάστοτε πολιτικών.

Στον πίνακα που ακολουθεί, η Λιονάτου (2008: 50) επιχείρησε μια τέτοια κατηγοριοποίηση των χώρων αστικού πρασίνου, που στηρίζεται σε τρία βασικά κριτήρια: Τα στοιχεία πρασίνου – υλικό επιστρώσεων επιφανειών, τις χρήσεις γης - χρήστες και τις ειδικές χρήσεις και ιδιότητες κάθε χώρου.

Πίνακας 1: Ταξινόμηση χώρων πρασίνου.

	Βάσει τρόπου χρήσης από τους χρήστες	Βάσει ιδιοτήτων χώρων που συναντάται ως προς τη χρήση τους		
ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ με κύρια χρήση ΑΝΑΨΥΧΗ	ΠΡΑΣΙΝΟ ΑΝΑΨΥΧΗΣ	Ελεύθεροι χώροι πρασίνου συνοικιών	Πάρκα Παιδικές χαρές Νησίδες πρασίνου	
		Κεντρικές λειτουργίες πόλης	Πλατείες	
		Αθλητικές εγκαταστάσεις	Γήπεδα αθλοπαιδειών, γκολφ	
		Τουριστικές εγκαταστάσεις	Ξενοδοχεία, προκουμαίες, λιμάνια	
ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ με λειτουργική χρήση (κοινωνική, οικονομική, διοικητική, θρησκευτική)	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ	Θρησκευτικά	Εκκλησίες, κοιμητήρια	
		Ιδρύματα	Εκπαιδευτικά Γηροκομεία, ορφανοτροφεία Νοσοκομεία, κλινικές	
			Κτίρια δημόσιου ενδιαφέροντος	Δημόσιες υπηρεσίες Βιομηχανικά πάρκα, ζώνες καινοτομίας Εμπορικά κέντρα Κτίρια γραφείων
				Καλλιεργούμενες εκτάσεις
ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΦΥΣΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ Αδόμητοι, ανεκμετάλλευτοι	ΦΥΣΙΚΑ / ΗΜΙΦΥΣΙΚΑ ΕΝΔΙΑΙΤΗΜΑΤΑ	Δάση	Φυλλοβόλα, αειθαλή, μεικτά δάση	
		Νερο-υδροβιότοποι	Λίμνες, ποτάμια, ρέματα	
		Εγκαταλελειμμένοι χώροι	Βιομηχανικά συγκροτήματα, λατομεία	
		Άλλα	Αδόμητοι χώροι	
ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ αναπτύσσονται παράλληλα με δίκτυα μεταφοράς	ΔΙΚΤΥΑ	Κυκλοφοριακό	Πεζοδρόμια , Νησίδες, Δενδροστοιχίες Πρανή Λωρίδες ακάλυπτου χώρου	
		Μεταφοράς ενέργειας	Λωρίδες ακάλυπτου χώρου	
		Κανάλια	Όχθες, πρανή	

Πηγή: Λιονάτου (2008), Ιδία επεξεργασία.

Η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση είναι ενδιαφέρουσα, καθώς έχει χρησιμοποιήσει ως κριτήριο τόσο τη χρήση από τους ανθρώπους, όσο και τη θεσμοθετημένη χρήση γης. Άξιο αναφοράς είναι η κατηγορία των τουριστικών εγκαταστάσεων (ξενοδοχεία, προκουμαίες, λιμάνια) που συμπεριλαμβάνεται, καθώς δύσκολα συναντώνται χώροι πρασίνου σε τέτοιες υποδομές. Επίσης, οι χώροι πρασίνου που περιλαμβάνονται στη δεύτερη κατηγορία των λειτουργικών χώρων, ουσιαστικά

περιβάλλουν ή απλά συμπληρώνουν τους δομημένους χώρους και τις υποδομές, δεν είναι, δηλαδή, οι ίδιοι λειτουργικοί χώροι. Για το λόγο αυτό, ίσως θα μπορούσαν να ενταχθούν στην τελευταία κατηγορία των δικτύων. Ακόμα, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις (αγροτική γη, λαχανόκηποι, πειραματικές εκτάσεις), πιθανόν να ήταν πιο ορθό να ενταχθούν στα φυσικά – ημιφυσικά ενδαιτήματα, και όχι στους λειτουργικούς χώρους.

1.1.2 Οφέλη χώρων πρασίνου (κοινωνικά – οικονομικά – περιβαλλοντικά)

ο Κοινωνικά οφέλη

Το σημαντικότερο ίσως, κοινωνικό όφελος είναι ότι αποτελούν **χώρους κοινωνικότητας**, όπου οι άνθρωποι έρχονται σε επικοινωνία ο ένας με τον άλλον σε καθημερινή βάση και ανταλλάσσουν απόψεις και εμπειρίες. Το ρόλο του αστικού πρασίνου στην διαμόρφωση της ψυχολογίας των κατοίκων μίας πόλης έδειξαν και κοινωνικές μελέτες, σύμφωνα με τις οποίες σε πόλεις ή σε τμήματα πόλης χωρίς πράσινο, η βία και η εγκληματικότητα των κατοίκων εμφανίζεται αυξημένη.

Οι χώροι πρασίνου διαθέτουν, επίσης, και **εκπαιδευτικό χαρακτήρα με πολλαπλούς τρόπους**. Μέσω αυτών είναι δυνατή η **προώθηση της περιβαλλοντικής συνείδησης**, αλλά και η εκμάθηση μαθητών και φοιτητών σχετικών με το αντικείμενο. Όσον αφορά τον πολιτιστικό χαρακτήρα των χώρων αυτών, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι σε κάποιους από τους χώρους αστικού πρασίνου έχουν συντελεστεί σημαντικά ιστορικά γεγονότα, οπότε και διαμορφώνονται με ξεχωριστό τρόπο και περιλαμβάνουν στοιχεία που τους κάνουν μοναδικούς, παραπέμποντας στην **ιστορία του τόπου**.

Η **υγιεινή** ήταν ένα ζήτημα που τις αρχές της πολεοδομίας έχει απασχολήσει τους σχεδιαστές του χώρου και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μέχρι και σήμερα. Η άναρχη αστική ανάπτυξη και η μεγάλη αστικοποίηση επιτάσσει τη λήψη μέτρων για την εξασφάλιση βέλτιστων συνθηκών υγιεινής, αερισμού και υδροδότησης των πόλεων. Οι διάσπαρτοι ελεύθεροι χώροι μέσα στον αστικό ιστό μπορούν να λειτουργήσουν εποικοδομητικά στα παραπάνω.

ο Οικονομικά οφέλη

Οι χώροι αστικού πρασίνου πέρα από τα περιβαλλοντικά, προσφέρουν στις πόλεις και οικονομικά οφέλη η εκτίμηση των οποίων δεν είναι απλή διαδικασία, καθώς αυτού του είδους τα οφέλη σχετίζονται τόσο με τα περιβαλλοντικά, όσο και με τα κοινωνικά οφέλη.

Καταρχάς, η παρουσία αστικού πρασίνου σε μια περιοχή, έχει **άμεσο αντίκτυπο στην αξία γης** αυτής, καθώς οι κάτοικοι είναι διατεθειμένοι να καταβάλλουν μεγαλύτερο οικονομικό αντίτιμο για να αποκτήσουν μια ιδιοκτησία που γειτνιάζει με ένα χώρο πρασίνου. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στην **άνοδο των τιμών των ακινήτων της περιβάλλουσας περιοχής**, με τις τιμές να μειώνονται όσο αυξάνεται η απόσταση από το χώρο πρασίνου (Δαμίγος και Καλαβρυτινός, 2006: 8). Οι χώροι αστικού πρασίνου μπορούν να αποτελέσουν επιπλέον **πηγή εισοδήματος**, από τη φορολογία που επιβάλλεται από το κράτος στις ιδιοκτησίες που βρίσκονται κοντά ή γύρω από αυτούς και καρπώνονται τις υψηλές αντικειμενικές αξίες (Arvanitidis and Skouras, 2008: 46). Επιπλέον **εισόδημα** μπορεί να δημιουργηθεί και από **διάφορες εκδηλώσεις** που οργανώνονται από τις τοπικές αυτοδιοικήσεις στους χώρους αυτούς, όπως πολιτιστικές εκδηλώσεις, ανοιχτές εκθέσεις, συναυλίες, κλπ. Επιπλέον, η αύξηση των χώρων αστικού πρασίνου σε μια πόλη, δεδομένου ότι **βελτιώνει την ποιότητα ζωής** της πόλης προσελκύει κατοίκους, εμπόρους, επιχειρήσεις και τουρίστες, εφόσον οι ομάδες αυτές λειτουργούν συνδυαστικά. Ενισχύεται, με λίγα λόγια η οικονομική δραστηριότητα των πόλεων και οι επενδύσεις και συνεπώς δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας.

ο Περιβαλλοντικά οφέλη

Οι χώροι πρασίνου αποτελούν, αναμφισβήτητα, βασικό συστατικό στοιχείο μιας πόλης για τη **βελτίωση του αστικού κλίματος** και τα αποτελέσματα είναι ακόμη καλύτερα όταν υπάρχει συνέχεια και δικτύωση αυτών. Σημαντικό όφελος είναι αρχικά, η **μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης**, μέσα από τη δέσμευση του διοξειδίου του άνθρακα και της απελευθέρωσης οξυγόνου στην ατμόσφαιρα, αλλά και μέσα από το φιλτράρισμα του αέρα από ατμοσφαιρικούς ρύπους, όπως η σκόνη και τα μικροσωματίδια.

Επιπλέον, το αστικό πράσινο συμβάλλει στη διατήρηση σταθερού θερμοκρασιακού επιπέδου στον αστικό χώρο, δηλαδή στη μείωση της θερμοκρασίας το καλοκαίρι και στην αύξησή της το χειμώνα. Πέραν των ωφελειών της ποιότητας της ατμόσφαιρας, οι χώροι πρασίνου προσφέρουν οφέλη σε σχέση και με την **ποιότητα των υδάτων**. Σε περιπτώσεις που εντός του αστικού ιστού υπάρχουν λίμνες ή χειμάρροι, οι χώροι πρασίνου έχουν τη δυνατότητα να απορροφήσουν ποσότητες βρόχινου νερού αποτρέποντας την υπερχείλισή τους. Συμπληρωματικά, αυτά τα υδάτινα στοιχεία μπορούν να λειτουργήσουν ως χώροι φιλοξενίας και διαβίωσης διαφόρων ειδών πανίδας. Τέλος, έμμεσα οφέλη προκύπτουν στο βαθμό που οι χώροι πρασίνου επηρεάζουν την επιλογή του τρόπου μετακίνησης των κατοίκων. Ενθαρρύνεται, κατά έναν τρόπο, η κίνηση των πεζών και των ποδηλάτων, πάντα βέβαια, υπό την προϋπόθεση της ασφαλούς και ομαλής προσβασιμότητας όλων.

Επίσης, η **αστική γεωργία** και οι αστικοί λαχανόκηποι συνέβαλλαν στην αντιμετώπιση της φτώχειας και της επισιτιστικής κρίσης που αντιμετώπιζαν πολλές περιοχές σε όλο τον κόσμο. Έπειτα από το 2000, έχει αρχίσει ξανά να λαμβάνει έδαφος μέσα στις πόλεις και να δημιουργούνται μικρής κλίμακας γεωργικές δραστηριότητες στα αστικά κέντρα. Η αστική γεωργία μπορεί να προσδώσει μια νέα διάσταση στη σχέση πληθυσμού και φυσικού περιβάλλοντος, λειτουργώντας προς όφελος της ποιότητας ζωής και της αειφορίας. Πιο συγκεκριμένα, η αστική γεωργία δύναται να βελτιώσει την ποιότητα του αέρα, καθώς μειώνει τα αιωρούμενα σωματίδια και το διοξείδιο του άνθρακα στην ατμόσφαιρα. Παράλληλα, μέσα από κατάλληλες πρακτικές μπορεί να συμβάλει στην αξιοποίηση των όμβριων υδάτων, λειτουργώντας θετικά στη διαχείριση των υδατικών πόρων του αστικού περιβάλλοντος. Η αστική γεωργία μπορεί να αναβαθμίσει ποιοτικά την αισθητική της πόλης, καθώς με τη δημιουργία λαχανόκηπων, αξιοποιούνται ακάλυπτες και αναξιοποίητες αστικές εκτάσεις και παρέχονται μικρές οάσεις πρασίνου και δροσιάς. Στο πλαίσιο αυτό, η ενσωμάτωση γεωργικών πρακτικών στο αστικό προφίλ των σύγχρονων πόλεων αναδεικνύεται ως αποδεκτή συνιστώσα στο σχεδιασμό βιώσιμων οικισμών και η ανάπτυξη της αστικής γεωργίας λειτουργεί επικουρικά στην οικοδόμηση μιας νέας, αειφορικής σχέσης αστικού και φυσικού περιβάλλοντος.

Φυσικά, υπάρχει και ο αντίλογος στην αστική γεωργία. Υποστηρίζεται πως περιοριστικός παράγοντας για την ανάπτυξη γεωργικών δραστηριοτήτων στα όρια του αστικού ιστού, είναι η επιμόλυνση του εδάφους, η οποία παρατηρείται σε αρκετές περιοχές των πόλεων και ειδικά σε σημεία τα οποία εντοπίζονται κοντά σε πηγές ρύπανσης όπως είναι οι αυτοκινητόδρομοι και οι βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις. Επίσης, ανασταλτικό παράγοντα αποτελούν και οι κατά κανόνα υψηλές τιμές της αστικής γης και η στόχευση για χωροθέτηση άλλων χρήσεων γης στους αδόμητους χώρους. Ακόμα, είναι πιθανή και η αφομοίωση βαρέων μετάλλων (μόλυβδος, αρσενικό) από τα φυτά διαμέσου μολυσμένων αστικών εδαφών.

1.2 Ζητήματα σχεδιασμού ελεύθερων χώρων¹

Οι ελεύθεροι χώροι της πόλης αποτελούν ένα από τα συστατικά στοιχεία της διαχρονικά, με σημαντικό κοινωνικό και περιβαλλοντικό ρόλο. Ο σχεδιασμός τους σε διαφορετικές περιόδους ανταποκρίθηκε σε διαφορετικά σχεδιαστικά πρότυπα.

¹ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από: Αθανασίου, Ε. (2015) Πόλη + Φύση: Θεωρήσεις της φύσης στον πολεοδομικό σχεδιασμό, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, σελ.83-86.

Το μοντέρνο κίνημα προσδιόρισε ποσοτικά τους ελεύθερους χώρους και προώθησε την εικόνα μιας φύσης μετρήσιμης, εξημερωμένης και διαμορφωμένης από μεγάλα τεχνικά έργα (Gandy, 2006: 68). Οι χώροι πρασίνου συχνά αντιμετωπίστηκαν ως αποκλειστικά διακοσμητικοί και σχεδιάστηκαν ανεξάρτητα από τοπικές ιδιαιτερότητες και φυσικά χαρακτηριστικά. Στη σύγχρονη συζήτηση για τη βιώσιμη πόλη, ο σχεδιασμός και η διαχείρισή των ελεύθερων χώρων επαναπροσδιορίζονται και αναδεικνύεται ο πολλαπλός ρόλος τους.

Το σύνολο των ζητημάτων του αστικού μεταβολισμού διαπερνούν τον σχεδιασμό των ελεύθερων χώρων, οι οποίοι γίνονται πλέον αντιληπτοί:

- ο ως ρυθμιστές του **αστικού κλίματος**,
- ο ως **περιοχές προστασίας** και ανάδειξης της αστικής βιοποικιλότητας,
- ο ως περιοχές προστασίας και **ανάδειξης φυσικών στοιχείων της πόλης** (φυσικό ανάγλυφο, ρέματα κ.λπ.),
- ο ως **πεδία διαχείρισης των ομβρίων υδάτων** και των πλημμυρών,
- ο ως **παραγωγικοί χώροι**,
- ο ως **χώροι κοινωνικής συνεύρεσης**, συμμετοχής και αντιπροσώπευσης.

Περιβαλλοντικές κατευθύνσεις σχετικά τους ελεύθερους χώρους πρασίνου της πόλης αφορούν ζητήματα χωροθέτησης, σχεδιασμού και διαχείρισής τους και είναι:

1. Η **χωροθέτηση των ελεύθερων χώρων** με στόχο τη δημιουργία **πράσινων δικτύων** σε σύνδεση με τον εξωαστικό χώρο. Η δικτύωση των ελεύθερων χώρων συμβάλλει στον αερισμό του αστικού ιστού και τη βελτίωση του αστικού κλίματος, στη διατήρηση και ενίσχυση της αστικής άγριας ζωής (πουλιά, τρωκτικά κ.ά.).
2. Ο **συνδυασμός των πράσινων δικτύων** με φυσικά στοιχεία νερού και ανοικτά δίκτυα όμβριων υδάτων με στόχο την προσομοίωση του φυσικού υδρολογικού κύκλου και τη διαχείριση των πλημμυρών.
3. Η **διατήρηση και ανάδειξη φυσικών στοιχείων** μέσα στην πόλη, όπως τα ρέματα, τα δάση, το φυσικό ανάγλυφο.
4. Ο **σχεδιασμός των υπαίθριων χώρων** με γνώμονα τη θερμική, οπτική και ακουστική άνεση των χρηστών.
5. Η **φύτευση ενδημικών, και όχι ξενικών, φυτικών ειδών** με στόχο τη μείωση των απαιτήσεων σε ενέργεια, νερό, λιπάσματα και ανθρώπινη φροντίδα, αλλά και την αναπαραγωγή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τοπίου
6. Η **ελαχιστοποίηση της στεγανοποίησης του εδάφους**, με στόχο την επανατροφοδότηση του υπόγειου υδροφόρου και τη διαχείριση των πλημμυρών.

7. Η **εξοικονόμηση φυσικών πόρων** μέσω της διαχείρισης των υλικών (κομποστοποίηση των υπολειμμάτων της κηπουρικής), του νερού (πότισμα στάγδην, χρήση φυτών που δεν απαιτούν μεγάλες ποσότητες νερού) και ενέργειας.

8. Η **χρήση υλικών με μικρή επεξεργασία**, και άρα χαμηλή εμπεριεχόμενη ενέργεια.

9. Η **προώθηση της παραγωγικής δυνατότητας** των χώρων πρασίνου μέσα από την αστική γεωργία και τη δημιουργία κοινοτικών κήπων.

10. Η **συμμετοχή των πολιτών στο σχεδιασμό**, τη διαχείριση, τη συντήρηση των δημόσιων χώρων πρασίνου.

1.3 Η έννοια της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης – αστικής βιωσιμότητας

Ήδη από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980, το περιβάλλον αποτελούσε ένα μείζον ζήτημα της κοινωνίας και της πολιτείας, σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, άρχισε να γίνεται κοινώς αποδεκτό ότι το περιβάλλον δεν αποτελεί ανεξάρτητο παράγοντα της αναπτυξιακής διαδικασίας των πόλεων, με αποτέλεσμα την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής συνιστώσας στο σχεδιασμό (Γαννακού, 2004).

Σε επίπεδο πόλης, η βιώσιμη αστική ανάπτυξη – ή αστική βιωσιμότητα – αφορά δράσεις ανάπτυξης και μέτρα λειτουργίας, που σκοπεύουν στην ελαχιστοποίηση του αρνητικού αποτυπώματος αυτής στο περιβάλλον. Ο ρόλος της πόλης σε σχέση με τη βιώσιμη ανάπτυξη φαίνεται και από τη διπλή της στάση για το περιβάλλον. Δηλαδή, μπορεί από τη μία να θεωρηθεί σημαντική πηγή ρύπανσης και από την άλλη, αντικείμενο προστασίας. Από μια άλλη οπτική θα μπορούσε επίσης, να θεωρηθεί ότι η αστική βιωσιμότητα έχει δύο όψεις: τις επιπτώσεις των πόλεων στην υποβάθμιση του ευρύτερου αστικού περιβάλλοντος, αλλά και στα παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα (φαινόμενο του θερμοκηπίου, όξινη βροχή, κλιματική αλλαγή κ.λπ.), και τη θετική συνεισφορά τους στην κοινωνική, πολιτική, οικονομική και πολιτιστική πρόοδο του ανθρώπου (Μπεριάτος, 2000: 73).

1.4 Σημαντικοί σταθμοί για το περιβάλλον και την αστική βιωσιμότητα

Μείζον θέμα για τη διεθνή και ευρωπαϊκή πορεία υπήρξε η προστασία του περιβάλλοντος και η επίλυση αντίστοιχων προβλημάτων. Η διεθνής κοινότητα επικέντρωσε το ενδιαφέρον της στην προστασία όχι μόνο του περιβάλλοντος, αλλά και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σειρά είχε η Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για

το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του ΟΗΕ, γνωστή ως «Our common future» (Το κοινό μας μέλλον), με επικεφαλής την Πρωθυπουργό της Νορβηγίας Gro-Harlem Brundtland, που έμεινε γνωστή ως **Έκθεση Brundtland**, που εκδόθηκε το 1987, η οποία εισήγαγε την έννοια της αειφορίας (Γερασίμου, 2005: 175), δηλαδή την ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενεάς, χωρίς να διακυβεύει αυτές των μελλοντικών, καθώς έως τότε οι σχέσεις αιτίας – αποτελέσματος μεταξύ περιβάλλοντος και ανάπτυξης, δεν ήταν σαφώς καθορισμένες.

Ο ορισμός υιοθετήθηκε από διεθνείς συμφωνίες και εθνικές πολιτικές τα επόμενα χρόνια, αποτελώντας τη γενική περιγραφή της κατεύθυνσης που έπρεπε να ακολουθήσει η ανάπτυξη σε επίπεδο οικουμενικό με δεδομένη την αρνητική περιβαλλοντική κρίση. (Αθανασίου, 2015: 17). Μέχρι σήμερα, διέπει την πλειοψηφία των κοινοτικών κειμένων, οδηγιών και αρχών της Ευρώπης. Όμως, αυτό που είναι άξιο αναφοράς, είναι πως δεν πρέπει να χρησιμοποιείται και να παρατίθεται επιφανειακά, αλλά να δίνει νόημα και να διέπει σχέδια, πολιτικές και θεσμικά κείμενα. Διευκρινίζεται πως η περιβαλλοντική πολιτική ήταν θεσμοθετημένη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε αντίθεση με τη χωροταξία, που θίγει εδαφικά συμφέροντα και δεν δύναται να θεσμοθετηθεί σε οριζόντιο επίπεδο.

Έπειτα, το 1992, χρονιά σταθμός για τις δύο αυτές έννοιες, έλαβαν χώρα σημαντικά γεγονότα, όπως η Παγκόσμια **Διάσκεψη του Ρίο Ντε Τζανέιρο**, που είναι γνωστή ως «**Συνάντηση Κορυφής για τη Γη**». Από αυτή, προέκυψαν διάφορες Διεθνείς Συμβάσεις με σημαντικότερες τη **Διακήρυξη του Ρίο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη** και το ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης **Local Agenda '21**, σχετικά με τις πρωτοβουλίες των τοπικών αρχών, τη συμμετοχή και τη συνεργασία της τοπικής αυτοδιοίκησης για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος. Για όλους τους παραπάνω λοιπόν, λόγους η χωροταξία συσχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με την προστασία του περιβάλλοντος και την αναπτυξιακή του διάσταση.

Συμπληρωματικά, στη Σύσκεψη του Συμβουλίου των Υπουργών Χωροταξίας της Ε.Ε. – στη γαλλική πόλη Nantes το 1989 – αποφασίζεται η εκπόνηση του «**Σχεδίου Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου - Σ.Α.Κ.Χ.**», με τίτλο “European Spatial Development Perspectives” (E.S.D.P.) (Schema Directeur de l’Espace Communautaire – S.D.E.C.), που ολοκληρώνεται το 1999 (Μπεριάτος, 2007). Πρόκειται για το πρώτο ντοκουμέντο χωροταξίας στην Ευρώπη, νομικά μη δεσμευτικό μεν, αλλά χρήσιμο ως πλαίσιο για τα κράτη – μέλη που επιλέγουν να το υιοθετήσουν, αφού αντανακλά έναν ικανοποιητικό αριθμό αρχών και στόχων. Η σημαντική έλλειψή του μέχρι τότε, μεταθέτει στα κράτη – μέλη την ευθύνη και την πρωτοβουλία για την αναδιάρθρωση των εθνικών χωροταξικών πολιτικών (Παπαετρόπουλος, 2005).

Η κεντρική ιδέα του είναι η συνεργασία όλων των επιπέδων, δηλαδή οριζόντια συνεργασία μεταξύ των τομέων που έχουν χωρικές επιπτώσεις (μεταφορές, αγροτική πολιτική, περιφερειακή ανάπτυξη κ.λπ.). Από τις συνεργασίες του Σ.Α.Κ.Χ. ανέκυψαν δίκτυα πόλεων και περιφερειών, οι λεγόμενες «**μακρο-περιφέρειες**». Σε αυτές τις συνεργασίες στηρίχτηκε και η σύνταξη της Εδαφικής Ατζέντας (**Territorial Agenda**) το 2007, που στόχευε στην προώθηση της αστικής ανάπτυξης, των διεθνικών και καινοτόμων clusters, την διευρωπαϊκή διαχείριση κινδύνων, την ενδυνάμωση της σχέσης πόλης-υπαίθρου και των τεχνολογικών δικτύων. Εισάγεται η έννοια της **εδαφικής συνοχής** (territorial cohesion) που λειτουργεί ως η κοινή συνισταμένη της ισόρροπης εσωτερικής και εξωτερικής ολοκλήρωσης και της άρσης σημαντικών χωρικών ανισοτήτων (Μπεριάτος, 2007).

Στη Συνθήκη λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα άρθρα 191-193, κάνουν ρητή αναφορά στη διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, την προστασία της υγείας του ανθρώπου, τη συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων και την προώθηση, σε διεθνές επίπεδο, μέτρων για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων, και ιδιαίτερα την καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος. Θεσπίζει, ακόμα και μέτρα που επηρεάζουν τη χωροταξία και τις χρήσεις γης. Με αφορμή αυτό, ξεκίνησε και η συζήτηση για το κατά πόσο η Ε.Ε. μπορεί να ρυθμίζει χωροταξικά θέματα για την κάθε χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο | Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ. ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ GREEN SURGE²

2.1 Λίγα λόγια για το ερευνητικό πρόγραμμα της Ε.Ε.

Το **GREEN SURGE** είναι ένα ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα που χρηματοδοτήθηκε από το έβδομο προγραμματικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το GREEN SURGE είναι ένα ακρωνύμιο του “Green Infrastructure and Urban Biodiversity for Sustainable Urban Development and the Green Economy” και ξεκίνησε με πρωτοβουλία του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης.

Το έργο εντοπίζει, αναπτύσσει και δοκιμάζει τρόπους σύνδεσης των χώρων πρασίνου, της βιοποικιλότητας, των ανθρώπων και της πράσινης οικονομίας, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις μεγάλες αστικές προκλήσεις που σχετίζονται με τις συγκρούσεις χρήσεων γης, την προσαρμογή στην αλλαγή του κλίματος, τις δημογραφικές αλλαγές και την ανθρώπινη υγεία. Παράσχει μια αξιόπιστη βάση δεδομένων για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των πράσινων υποδομών των αστικών περιοχών, διερευνώντας τις δυνατότητες καινοτομίας για την καλύτερη σύνδεση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών οικοσυστημικών υπηρεσιών με τις τοπικές κοινότητες.

2.2 Μελέτες περίπτωσης για το σχεδιασμό των χώρων πρασίνου και τη διακυβέρνηση

Ένα πρώτο μέλημα του ερευνητικού είναι η συγκριτική ανάλυση των ευρωπαϊκών πόλεων και των αστικών περιοχών, που βασίζονται σε 20 μελέτες σε ολόκληρη την Ευρώπη, προκειμένου να γίνει κατανοητή η τρέχουσα κατάσταση του σχεδιασμού και της διακυβέρνησης σε ολόκληρη την ήπειρο. Μια πολυεπίπεδη και διεπιστημονική προσέγγιση αναπτύχθηκε από τους ερευνητές του GREEN SURGE, η οποία περιλάμβανε μια φάση ανάλυσης βασισμένη σε συνεντεύξεις, μελέτες, σχέδια και στρατηγικές του δημόσιου τομέα.

Οι μελέτες περίπτωσης είναι ένα σημαντικό εργαλείο για την κατανόηση των προσεγγίσεων σχεδιασμού και της διακυβέρνησης και αποτελούν πηγή

² Τα στοιχεία αντλήθηκαν από: Green Surge: study on urban green infrastructure planning and governance in 20 European case studies (2015).

πληροφοριών για την επιστημονική ανάλυση που πραγματοποιείται στο ερευνητικό πρόγραμμα. Τα διαθεματικά αυτά έργα, θεωρούνται αλληλένδετα, καθώς τα ζητήματα σχεδιασμού και διακυβέρνησης συνδέονται σε μεγάλο βαθμό. Επίσης, η βιοποικιλότητα ως νέο και επείγον θέμα πολιτικής απαιτεί την ανάπτυξη προσεγγίσεων σχεδιασμού και διακυβέρνησης για την επίτευξή της. Για παράδειγμα, οι προσεγγίσεις διακυβέρνησης για την άμεση συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων ενδέχεται να έχουν συνέπειες για το περιεχόμενο της.

2.3 Άξονες μελέτης

Το ερευνητικό πρόγραμμα GREEN SURGE είχε ως στόχο να προωθήσει τον σχεδιασμό των αστικών πράσινων υποδομών (UGI) ως εργαλείο για την αντιμετώπιση σημαντικών προκλήσεων των ευρωπαϊκών πόλεων. Δεδομένης της ολοκληρωμένης προσέγγισης στο σχεδιασμό, οι αστικές πράσινες υποδομές μπορούν να αντιμετωπίσουν τις αστικές προκλήσεις και τα μελλοντικά ζητήματα, όπως η διατήρηση της βιοποικιλότητας, η προσαρμογή στην αλλαγή του κλίματος και η στήριξη της πράσινης οικονομίας. Με τις μελέτες των πόλεων βγήκαν ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν σήμερα και τον τρόπο με τον οποίο ο σχεδιασμός μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπισή τους.

Η ομάδα της GREEN SURGE γνωρίζει πολύ καλά ότι σε πολλές περιοχές του κόσμου υπάρχει μια στροφή από τον σχεδιασμό από τα πάνω, στο σχεδιασμό από τα κάτω και σε νέες μορφές διακυβέρνησης και συνεργασίας. Η έννοια της διακυβέρνησης χρησιμοποιήθηκε για να εξετάσει τον τρόπο λήψης και υλοποίησης των αποφάσεων, τους παράγοντες που παίζουν ρόλο και γενικότερα τη διαδικασία του συναποφασίζεω.

Το κάθε παράδειγμα ασχολείται τόσο με θέματα σχεδιασμού όσο και διακυβέρνησης και διαρθρώνεται στους εξής άξονες μελέτης:

- **ΕΙΣΑΓΩΓΗ:** Σύντομη περιγραφή της πόλης.
- **ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ:** Περιγραφή του συστήματος σχεδιασμού, συμπεριλαμβανομένων των μέσων για την προστασία και την ενίσχυση του χώρου πρασίνου, τα επιτεύγματα και τις προκλήσεις του σχεδιασμού του αστικού περιβάλλοντος.
- **ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ:** Περιγράφει τις εμπειρίες των νέων μορφών διακυβέρνησης με μεγαλύτερη συμμετοχή των μη κυβερνητικών παραγόντων.
- **ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ (UGI):** Περιγράφει θέματα σχεδιασμού των πράσινων υποδομών και αντίστοιχες

πολιτικές.

- **ΑΣΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ: ΣΥΝΔΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ:** Η σύνδεση μεταξύ του πολιτισμού και της βιοποικιλότητας επηρεάζουν τις αστικές περιοχές και τους πράσινους χώρους.
- **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:** Αναλύονται τα κυριότερα ευρήματα.

Διευκρινίζεται πως ως «**Αστική Πράσινη Υποδομή**» (Urban Green Infrastructure – UGI) νοείται η προσέγγιση στρατηγικού σχεδιασμού που στοχεύει στην ανάπτυξη δικτύων πράσινου και υδάτινων χώρου σε αστικές περιοχές. Ο σχεδιασμός αυτών στοχεύει επίσης, στη δημιουργία πολυλειτουργικών δικτύων σε διαφορετικά χωρικά επίπεδα, από τον περιφερειακό σχεδιασμό έως τον σχεδιασμό της πόλης και της γειτονιάς.

Οι ακόλουθες τρεις αρχές που έχουν ληφθεί υπόψη στη μελέτη αυτή είναι:

- 1) **Ολοκλήρωση:** Το Urban Green Infrastructure θεωρεί το αστικό πράσινο ως ένα είδος υποδομής και επιδιώκει την ενσωμάτωση και τον συντονισμό του αστικού πράσινου με άλλες αστικές υποδομές, ώστε να είναι αποτελεσματικές οι λειτουργικές σχέσεις.
- 2) **Συνδεδεσιμότητα:** Ο σχεδιασμός τους στοχεύει σε προστιθέμενες τιμές που προκύπτουν από τη διασύνδεση των πράσινων χώρων λειτουργικά και φυσικά.
- 3) **Πολυλειτουργικότητα:** αντιπροσωπεύει την ικανότητα των UGI να παρέχουν πολλά οικολογικά, κοινωνικο-πολιτιστικά και οικονομικά οφέλη. Ο σχεδιασμός τους στοχεύει στην αλληλεπίδραση και το συνδυασμό διαφορετικών λειτουργιών για την ενίσχυση της ικανότητας του αστικού πράσινου χώρου.

2.4 Η επιλογή των 20 πόλεων

Η επιλογή των 20 πόλεων βασίζεται στην ιδέα της παροχής ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος ευρωπαϊκών πόλεων και αστικών περιοχών. Οι πόλεις αυτές εκπροσωπούν όλα τα συστήματα σχεδιασμού και βέβαια, πρόκειται για πόλεις που επηρεάζουν την πραγματικότητα του σχεδιασμού και των διαδικασιών διακυβέρνησης σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Ο στόχος είναι να καταστεί δυνατή η γενίκευση των αποτελεσμάτων και στη συνέχεια η εφαρμογή τους σε άλλες περιοχές της Ευρώπης εκτός της έρευνας. Σε αυτή την έρευνα επιλέχθηκαν πόλεις με περισσότερους από 100.000 κατοίκους, με αποτέλεσμα στο πλαίσιο αυτό, να μην είναι εφικτή η εξέταση όλων των διαστάσεων. Έτσι, κάθε γενικευμένη προσπάθεια του προγράμματος πρέπει να εξεταστεί εκ νέου σε τοπικό επίπεδο.

Τα κριτήρια που επιλέχθηκαν αυτές οι πόλεις, είναι δύο: α) το δίπολο «σύστημα σχεδιασμού – διακυβέρνηση» και β) κοινωνικο-δημογραφικά κριτήρια. Οι 20 πόλεις ανήκουν σε 14 ευρωπαϊκά κράτη και στα αντίστοιχα συστήματα σχεδιασμού, όπως φαίνεται παρακάτω. Η επιλογή αυτών βασίζεται επίσης, στα δεδομένα του Urban Atlas, καθώς παρέχουν στοιχεία για τις χρήσεις γης, που μπορούν να συγκριθούν σε ολόκληρη την Ευρώπη (ΕΕ27), καθώς και κοινωνικοδημογραφικά δεδομένα.

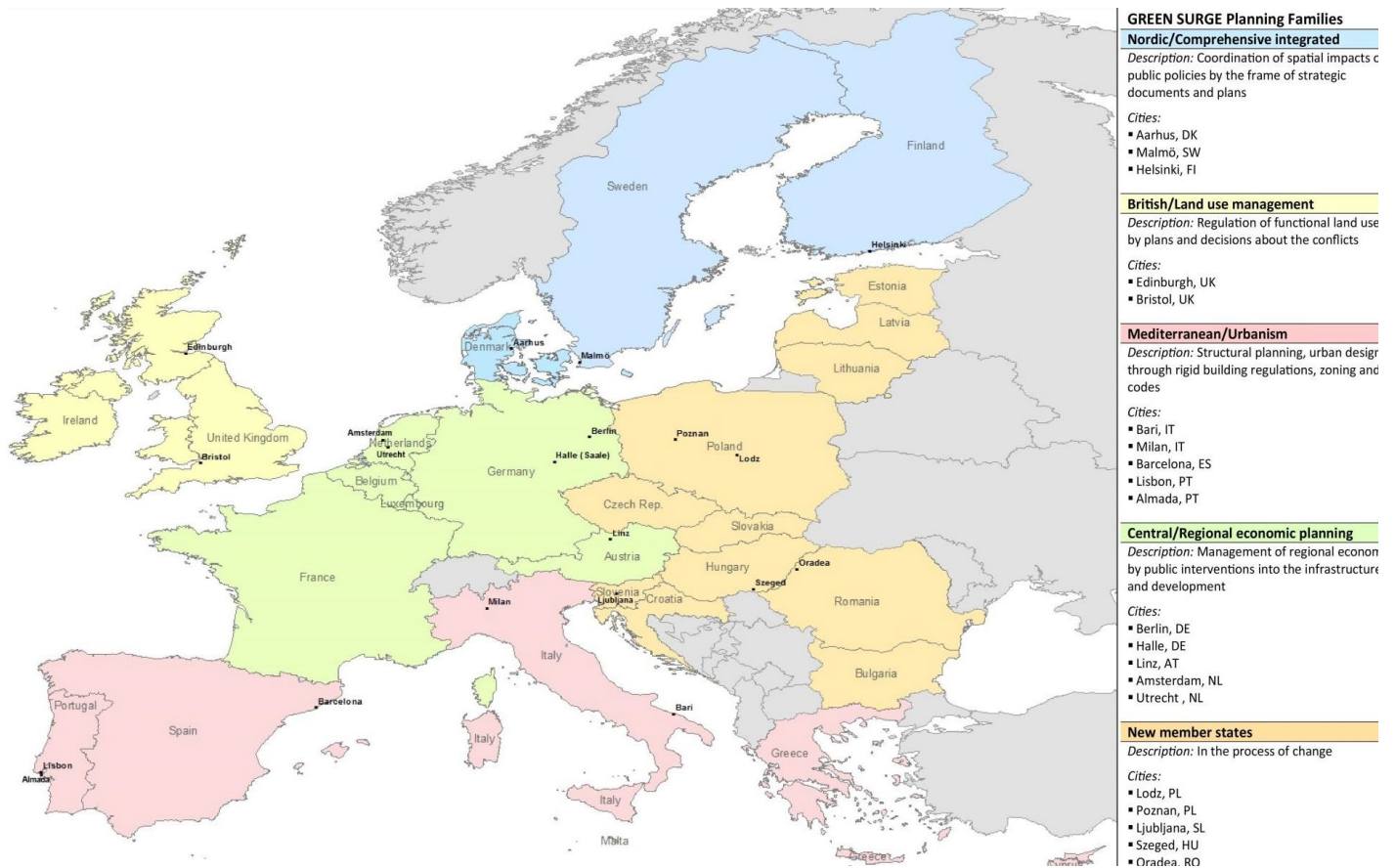
Πίνακας 2: Κοινωνικο-δημογραφική κατηγοριοποίηση των πόλεων.

Name	Country	Population (core city, 2012 or latest)	Average annual population change rate (core city, 1990-2012)	Public recreational green space per capita (core, city, m ² per inhabitants, 2006 [☒])
Nordic planning family: Comprehensive integrated				
Aarhus	Denmark	319,094	0.99 [☒]	31.34
Malmö	Sweden	307,758	1.46	35.01
Helsinki	Finland	595,384	0.95	25.51
British planning family: Land use management				
Edinburgh	UK	482,640	0.48	32.69
Bristol	UK	432,451	0.49 [☒]	27.30
New member states planning family: Post-socialist				
Lodz	Poland	718,960	-0.75 [☒]	11.81
Poznan	Poland	550,742	-0.30 [☒]	36.39
Ljubljana	Slovenia	280,607	0.14 [☒]	9.29
Szeged	Hungary	162,183	-0.34	33.38
Oradea	Romania	196,367*	-0.74 [☒]	4.46
Central planning family: Regional economic planning				
Berlin	Germany	3,501,872	0.05 ^{☒ ☒}	16.82
Halle (Saale)	Germany	233,705	-1.10 ^{☒ ☒}	25.16
Linz	Austria	191,501**	-0.26 [☒]	27.14
Amsterdam	Netherlands	790,110	0.62	17.62
Utrecht	Netherlands	316,275	1.70	21.04
Mediterranean planning family: Urbanism				
Bari	Italy	313,213	-0.40 [☒]	5.57
Milan	Italy	1,262,101	-0.37 [☒]	8.98
Barcelona	Spain	1,621,537	-0.23	2.96
Lisbon	Portugal	696,488	0.24 [☒]	23.36
Almada	Portugal	174,030	No data	No data

* = data from 2011; ** = data from 2013; ☒ = data from 1991; ☒ ☒ = Data from 1992

Πηγή: Green Surge, 2015: 6.

Χάρτης 1: Κατηγοριοποίηση των συστημάτων σχεδιασμού.

GREEN SURGE Planning Families
Nordic/Comprehensive integrated
<i>Description:</i> Coordination of spatial impacts c public policies by the frame of strategic documents and plans
<i>Cities:</i>
• Aarhus, DK
• Malmö, SW
• Helsinki, FI
British/Land use management
<i>Description:</i> Regulation of functional land use by plans and decisions about the conflicts
<i>Cities:</i>
• Edinburgh, UK
• Bristol, UK
Mediterranean/Urbanism
<i>Description:</i> Structural planning, urban design through rigid building regulations, zoning and codes
<i>Cities:</i>
• Bari, IT
• Milan, IT
• Barcelona, ES
• Lisbon, PT
• Almada, PT
Central/Regional economic planning
<i>Description:</i> Management of regional econon by public interventions into the infrastructure and development
<i>Cities:</i>
• Berlin, DE
• Halle, DE
• Linz, AT
• Amsterdam, NL
• Utrecht, NL
New member states
<i>Description:</i> In the process of change
<i>Cities:</i>
• Lodz, PL
• Poznan, PL
• Ljubljana, SL
• Szeged, HU
• Oradea, RO

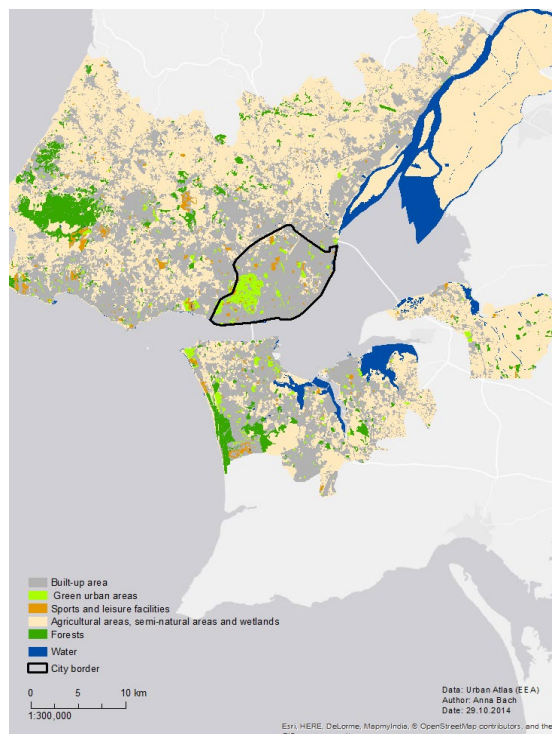
Πηγή: Green Surge, 2015: 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο | Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Η Λισαβόνα είναι η πρωτεύουσα της Πορτογαλίας και η πολυπληθέστερη πόλη της. Βρίσκεται στη δεξιά όχθη του ποταμού Τάγου και, μαζί με άλλους 17 δήμους, συνθέτει την μητροπολιτική περιοχή της Λισαβόνας. Διαθέτει μια πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, με μνημεία, βοτανικούς και αυτοκρατορικούς κήπους και πάρκα, και ιστορικές συνοικίες γεμάτες χαρακτηριστικά αντανακλώντας τη ρωμαϊκή προέλευσή της και την μαυριτανική επιρροή.

Από το 1986 που εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έως το 2005, η Λισαβόνα γνώρισε μια περίοδο αναπτυξιακής έκρηξης που τροφοδοτήθηκε από ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις και ισχυρές ξένες επενδύσεις, με αποτέλεσμα ένα πολύ πυκνό αστικό ιστό. Εντούτοις, μεταξύ του 1980 και του 2001, η Λισαβόνα έχασε το ένα τρίτο των κατοίκων της, υπέστη διαρρήξεις κοινωνικής και εδαφικής συνοχής και αντιμετώπισε σοβαρό οικονομικό μετασχηματισμό, θέτοντας σε κίνδυνο την οικονομική βιωσιμότητα του δήμου. Από το 2005, ο τομέας των ακινήτων μειώθηκε και ο τουρισμός είναι σήμερα ο σημαντικότερος τομέας της οικονομικής δραστηριότητας της πόλης. Βέβαια, με την έξοδό της από τις πολιτικές λιτότητας και τα μνημόνια, προσπαθεί να επανακάμψει αναζωπυρώνοντας την αγορά ακινήτων, τις ξένες ιδιωτικές επενδύσεις και τις τουριστικές δραστηριότητες.

Χάρτης 2: Η Μητροπολιτική περιοχή της Λισαβόνας.

Πηγή: Green Surge, 2015: 242.

Χάρτης 3: Plano Director Municipal de Lisboa.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα, ο Δήμος ακολουθεί μια στρατηγική αστικής ανάπλασης, προωθώντας μηχανισμούς για την αποκατάσταση κενών κτιρίων και για την ποιοτική βελτίωση των δημόσιων χώρων, την ενίσχυση των χώρων πρασίνου και τη συνδεσιμότητά τους. Οι δύο αυτές στρατηγικές χρησιμεύουν και στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Οι μηχανισμοί περιλαμβάνουν ακόμα, τη διευκόλυνση των διαδικασιών αδειοδότησης, τα προγράμματα χρηματοδότησης, τα φορολογικά κίνητρα και την προώθηση εταιρικών σχέσεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με κατασκευαστικές εταιρείες και τράπεζες

Εικόνα 1: Πρόσοψη κτιρίου προς αποκατάσταση και ανακατασκευή στον κεντρικό πεζόδρομο.

Εικόνα 2: Πρόσοψη κτιρίου προς αποκατάσταση και ανακατασκευή στη γειτονιά Alfama.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

3.1 Το σύστημα σχεδιασμού

Η πορτογαλική πολιτική πολεοδομικού σχεδιασμού βασίζεται σε ένα ιεραρχικό σύστημα εδαφικής διαχείρισης που λειτουργεί σε διαφορετικά χωρικά επίπεδα.

Σε περιφερειακό επίπεδο, ο σχεδιασμός χρήσεων γης εκπονείται και συντονίζεται από την Επιτροπή Περιφερειακής Συντονισμού και Ανάπτυξης της Λισαβόνας και την κοιλάδα του Τάγου (Committee for Lisbon and the Tagus Valley – CCDR LVT), η οποία είναι υπεύθυνη για την μητροπολιτική περιοχή της Λισαβόνας (Regional Land Use Plan for the Metropolitan Area of Lisbon – PROT AML). Το σχέδιο αυτό καθορίζει το στρατηγικό πλαίσιο σχεδιασμού αναφορικά με την περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και θέτει τις κατευθυντήριες γραμμές για τον πολεοδομικό σχεδιασμό.

Σε επίπεδο πόλης, το πιο σημαντικό μέσο είναι το Master Plan (Master Development Plan – PDM), το οποίο καθιερώνει τη στρατηγική εδαφικής ανάπτυξης, καθώς και τη χωροταξική και πολεοδομική πολιτική του Δήμου. Τα τελευταία χρόνια, η Λισαβόνα βρίσκεται σε διαδικασία αναγέννησης. Για το λόγο αυτό, αυξήθηκαν τα αρμόδια όργανα και οι φορείς που ασχολούνται με τις χρήσεις γης και τους αστικούς χώρους πρασίνου, με έμφαση στη βιοποικιλότητα, τη συνδεσιμότητα και την ευημερία.

Στόχοι, επιτεύγματα και προκλήσεις του σχεδιασμού των χώρων πρασίνου

Ο Δήμος της Λισαβόνας καθιέρωσε τη στρατηγική της Λισαβόνας για την περίοδο 2010-2024, η οποία εντόπισε **τρεις κύριους στόχους** για την πόλη:

1. Αναγέννηση πόλεων - αποκατάσταση κενών κτιρίων και υποβαθμισμένων αστικών περιοχών και χώρων πρασίνου,
2. Προσαρμογή στην αλλαγή του κλίματος - να επικεντρωθεί στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής και των επακόλουθων φυσικών τρωτών σημείων (όπως οι πλημμύρες), καθώς και στην ενεργειακή απόδοση, μειώνοντας τον αριθμό των κυκλοφορούντων οχημάτων και αυξάνοντας την έκταση των χώρων πρασίνου.
3. Συνδεσιμότητα των χώρων πρασίνου - υλοποίηση δικτύου πρασίνων χώρων και διαδρόμων για ψυχαγωγικές δραστηριότητες και προστασία, εκτίμηση και προώθηση της βιοποικιλότητας και των φυσικών και πολιτιστικών τοπίων.

Η στρατηγική της πόλης επικεντρώνεται όχι μόνο στους περιβαλλοντικούς

στόχους, αλλά και στην ευημερία και την κοινωνική συνοχή, ενθαρρύνοντας τη χρήση φιλικών προς το περιβάλλον μέσων μεταφοράς, υγιεινών συνηθειών και συνδέοντας τους ανθρώπους με την πόλη. Παραδείγματα αυτών είναι η ανάπτυξη δικτύων ποδηλατοδρόμων, δρόμων φιλικών προς το ποδήλατο, οικολογικών διαδρόμων και η κατανομή των κήπων. Ωστόσο, οι αρμόδιοι φορείς της πόλης αναγνωρίζουν ότι, ενώ δόθηκε έμφαση στη δημιουργία και την αποκατάσταση των χώρων πρασίνου, η συντήρηση των υπάρχοντων παραμελείται, λόγω περιορισμένου προϋπολογισμού.

3.2 Πρακτικές διακυβέρνησης

Κυβερνητικές ιδέες και πρακτικές συμμετοχής

Ο Δήμος της Λισαβόνας καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες στη συμμετοχική διακυβέρνηση, αναγνωρίζοντας τα συμφέροντα μη κυβερνητικών φορέων, όπως ομάδες πολιτών και ιδιωτικές επιχειρήσεις, ΜΚΟ και μέλη του κοινού, συμμετέχοντας στο σχεδιασμό και τη χάραξη πολιτικής της πόλης. Αν και ο σχεδιασμός συντονίζεται από το Δήμο, η συμμετοχή μη κυβερνητικών φορέων θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική στη Λισαβόνα, καθώς επιτρέπει στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων, να αποκτήσουν μια γενική εικόνα των αναγκών και των ανησυχιών των πολιτών.

Υπάρχουν διάφορες ομάδες που εκπροσωπούνται. Μέλη της επιχειρηματικής κοινότητας που χρηματοδοτούν έργα και επιστήμονες που συμβάλλουν με συμβουλές και εκθέσεις. Οι γειτονικές ενώσεις, οι κοινοτικές ομάδες και οι πολίτες συμβάλλουν με ιδέες και αιτήματα. Η προγραμματισμένη συμμετοχή πραγματοποιείται συνήθως για ολόκληρο το σύστημα σχεδιασμού και δεν αφορά ειδικά τα σχέδια και τα έργα για τους χώρους πρασίνου.

Οι στόχοι είναι να ενισχυθεί περαιτέρω η ενεργός συμμετοχή των πολιτών και να προωθηθεί η συμμετοχή μη κυβερνητικών φορέων. Για να επιτευχθεί αυτό, ο Δήμος της Λισαβόνας έχει αναπτύξει μια σειρά πλατφορμών πληροφόρησης και συμμετοχικών μέσων, όπως ο προϋπολογισμός για συμμετοχικές δράσεις. Ο Δήμος πραγματοποιεί τακτικές συναντήσεις με πολίτες σε κάθε κοινοτικό συμβούλιο, ενθαρρύνοντας τη συζήτηση και την ανταλλαγή απόψεων. Επιπλέον, το κοινό συμμετέχει στη διαβούλευση και μπορεί να αναθεωρήσει και να σχολιάσει τα σχέδια.

Τοπικές πρωτοβουλίες

Ο Δήμος της Λισαβόνας προωθεί ενεργά bottom – up πρωτοβουλίες, ως συντονιστής και βασικός χρηματοδότης τέτοιων εγχειρημάτων. Συγκεκριμένα, έχει θεσπίσει από το 2008, ειδικό προϋπολογισμό για συμμετοχικές δράσεις (Lisbon Participatory Budget - OP-L), ο οποίος σήμερα ανέρχεται στα 2,5 εκατομμύρια ευρώ, σημειώνοντας σημαντική αύξηση κάθε χρόνο. Η κάθε υποψήφια προς ένταξη στον προϋπολογισμό ιδέα, υποβάλλεται με τη μορφή έργου σε τεχνική αξιολόγηση, περνά από ψηφοφορία και αν τελικά, εγκριθεί, τίθεται σε εφαρμογή. Ένας σημαντικός αριθμός από τις προτάσεις αυτές, αφορούν την ενίσχυση χώρων πρασίνου σε ποσοστό περίπου 30%. Σε τέτοιες πρωτοβουλίες, συμμετέχουν κυρίως μη κυβερνητικοί φορείς που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση και τη συντήρησή τους (Green Surge, 2015).

Οι αστικοί χώροι πρασίνου είναι είτε εν δυνάμει δημόσιες περιοχές, είτε περιοχές του Master Plan για την παραγωγή και την αναψυχή. Στην πρώτη περίπτωση, περιλαμβάνονται οι διάσπαρτοι χώροι πρασίνου, ενώ στη δεύτερη κοινωνικοί, ψυχαγωγικοί και παιδαγωγικοί χώροι πρασίνου. Τα οφέλη για κάθε τύπο διαφοροποιούνται, όπως φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα.

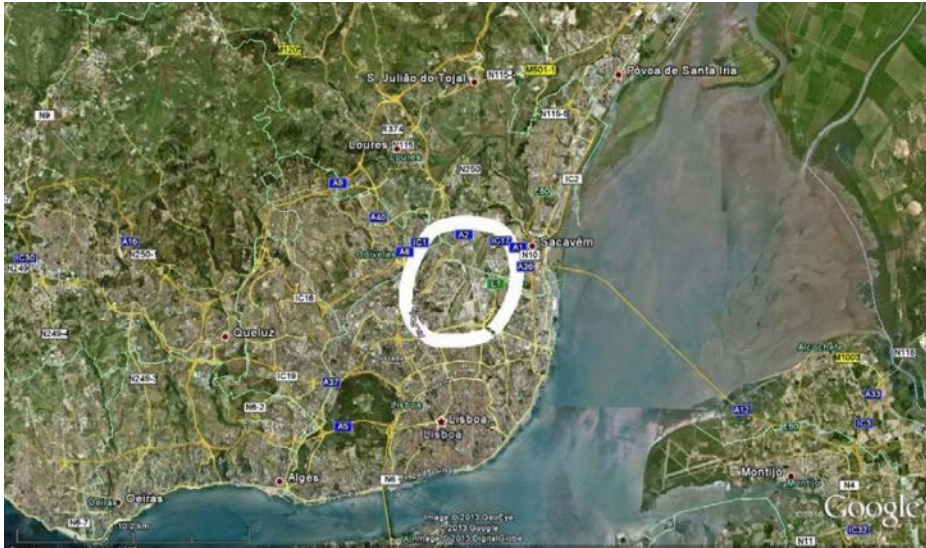
Πίνακας 3: Συσχέτιση χώρων πρασίνου και ωφελειών.

		Κατηγορίες χώρων πρασίνου	Οφέλη
Κατανομή Χώρων πρασίνου	Μελλοντικές δημόσιες περιοχές	Διάσπαρτοι χώροι πρασίνου	Αύξηση της τοπικής οικονομίας Οφέλη για την οικονομία του Δήμου, λόγω χαμηλότερου κόστους συντήρησης αυτών των χώρων
	Περιοχές του Master Plan για την παραγωγή και την αναψυχή	Κοινωνικοί χώροι πρασίνου	Κοινωνική ενσωμάτωση
		Ψυχαγωγικοί χώροι πρασίνου	Σημαντικά οφέλη για τη Δημόσια υγεία, τόσο φυσικά όσο και ψυχολογικά
		Παιδαγωγικοί χώροι πρασίνου	Περιβαλλοντικά οφέλη λόγω της ισορροπημένης συντήρηση των αστικών ανοικτών χώρων

Πηγή: Matos (2011), Ιδία επεξεργασία.

Οι κάτοικοι της γειτονιάς Alta de Lisboa (πληθυσμός περίπου 30.000 κάτοικοι) αποτελούν μια πολύ δραστήρια κοινότητα από την άποψη των τοπικών κινημάτων. Σήμερα, αριθμεί περισσότερες από 30 οργανώσεις και ομάδες συμφερόντων που εμπλέκονται στις τοπικές δράσεις. Εκεί έχει αναπτυχθεί και η πρωτοβουλία AVAAL, ως σύλλογος περιβαλλοντικής αναβάθμισης με άτομα από διάφορες κοινωνικές ομάδες.

Εικόνα 3: Η γειτονιά Alta de Lisboa.

Πηγή: Cancela (2013).

Βασικός στόχος της πρωτοβουλίας αυτής, είναι η προώθηση της «αστικής οικολογίας»: η προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη μέσω της περιβαλλοντικής ενίσχυσης των τοπικών κοινωνιών. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούν τις αστικές γεωργικές δραστηριότητες για να επιτύχουν την κοινωνική ένταξη και τη συμμετοχή των μελών της στην κοινότητα και την τοπική οικονομική ανάπτυξη. Υπάρχει δηλαδή, ένα είδος συνεργασίας ή σύνδεσης, κυρίως στο χαμηλότερο επίπεδο, των κοινών προγραμμάτων και της κατανομής των πόρων, ενισχύοντας έτσι την κοινωνική συνοχή και την ανθεκτικότητα της κοινότητας.

Η περιοχή, που φαίνεται με κίτρινο περίγραμμα στον επόμενο Χάρτη, είναι περιοχή πρώην γεωργικής παραγωγής, όπου εκεί αναπτύχθηκαν οι δράσεις που αναφέρονται στη συνέχεια (QUINTAS).

Εικόνα 4: Πρώην περιοχή γεωργικής παραγωγής.

Πηγή: Cancela (2013).

Quinta da Granja Urban Park

Η επίτευξη της σημερινής μορφής του αστικού πάρκου Quinta da Granja πήρε πάνω από 12 χρόνια για να ολοκληρωθεί, με τη συμμετοχή αρκετών μη κυβερνητικών παραγόντων, επιχειρήσεων, πανεπιστημίων, συλλόγων, συμβουλίων κοινότητας, καθώς και διαφόρων επιτροπών γειτονιάς. Η συνεργασία όλων αυτών των ενδιαφερομένων μερών οδήγησε στη δημιουργία ενός πολυλειτουργικού πάρκου, ενσωματώνοντας πολλά διαφορετικά οράματα και ικανοποιώντας ποικίλες ανάγκες, με αποτέλεσμα να περιλαμβάνει από παρτέρια και παιδικές χαρές, μέχρι κοινοτικούς κήπους, δασώδεις περιοχές. Το πάρκο θεωρείται ως ένα από τα καλύτερα παραδείγματα και ένα από τα πιο επιτυχημένα έργα με βάση το συντονισμό μεταξύ του δήμου και των μη κυβερνητικών φορέων (Green Surge, 2015: 246).

Εικόνα 5: Quinta da Granja Urban Park.

Πηγή: Green Surge, 2015: 246.

Quinta das Conchas Park

Η αναδιαμόρφωση του πάρκου Quinta das Conchas πραγματοποιήθηκε με την υψηλή συμμετοχή της επιχειρηματικής κοινότητας, αθλητικών σωματείων και ενώσεων, πανεπιστημίων και των συμβουλίων γειτονιάς. Ωστόσο, σε αντίθεση με την αγαστή συνεργασία που αναφέρθηκε προηγουμένως, στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι μη-κυβερνητικοί αυτοί φορείς διαφώνησαν έντονα μεταξύ τους, δημιουργώντας συνεχώς προστριβές και συγκρούσεις. Οι συγκρούσεις αυτές ξεπεράστηκαν με την ενεργό συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στη διαδικασία σχεδιασμού και μέσα από τεράστιες προσπάθειες του Δήμου να συνδέσει τις διαφορετικές απόψεις και επιθυμίες για το έργο. Το αποτέλεσμα ήταν να προκύψει ένα πολυλειτουργικό πάρκο το οποίο αποτελείται από διαφορετικούς τύπους

πρασίνου: λιβάδια, δασικές εκτάσεις με ενδημικά είδη και εξωτικά είδη φυτών, και έχει έντονο το υδάτινο στοιχείο (λίμνη), συνιστώντας ένα από τα πάρκα της πόλης με την υψηλότερη βιοποικιλότητα (Green Surge, 2015: 246).

Εικόνα 6: Quinta das Conchas Park.

Πηγή: Green Surge, 2015: 246.

3.3 Αστικές Πράσινες Υποδομές (UGI)

Κύρια θέματα σχετικά με τον αστικό πράσινο χώρο

Οι αστικές περιοχές πρασίνου αναγνωρίζονται ως ζωτικής σημασίας για την επίτευξη μιας βιώσιμης πόλης και της ευημερίας του πληθυσμού. Υπό την έννοια αυτή, η συνδεσιμότητα του αστικού πρασίνου θεωρείται ως μία από τις κύριες προτεραιότητες του Δήμου της Λισαβόνας. Το Master Plan καθιερώνει την δημοτική οικολογική αρχή, η οποία καθορίζει τους τομείς παρέμβασης, εξασφαλίζει και ενισχύει τη διασύνδεση μεταξύ των αστικών χώρων πρασίνου, τη φυσική και οικολογική βιωσιμότητα, τις λειτουργίες του οικοσυστήματος και τη βιοποικιλότητα. Η βιοποικιλότητα είναι επίσης, ένα από τα κύρια θέματα που εξετάζονται στο σχεδιασμό της Λισαβόνας. Το στρατηγικό σχέδιο «Βιοποικιλότητα στην πόλη της Λισαβόνας, μια στρατηγική για το 2020» (Biodiversity in the City of Lisbon, A strategy for 2020) περιλαμβάνει έναν εκτεταμένο χαρακτηρισμό της βιοποικιλότητας και των οικολογικών χαρακτηριστικών. Καθορίζει περαιτέρω στρατηγικές, κατευθυντήριες γραμμές, στόχους και δείκτες για την προστασία, την αξιολόγηση και την ενίσχυση της βιοποικιλότητας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της αύξησής της μέχρι το 2020.

Σχέδια και αρμόδιοι φορείς

Σε **περιφερειακό επίπεδο**, το Περιφερειακό σχέδιο χρήσεων γης για τη μητροπολιτική περιοχή της Λισαβόνας (Regional Land Use Plan for the Metro-

politan Area of Lisbon, PROT-AML) της Επιτροπής περιφερειακού συντονισμού και ανάπτυξης για τη Λισαβόνα και την κοιλάδα του Τάγου (Regional Coordination and Development Committee for Lisbon and the Tagus Valley, CCDR-LVT) αναγνωρίζει το περιβάλλον ως βασικό παράγοντα για την αειφόρο ανάπτυξη και την ευημερία του πληθυσμού και είναι υπεύθυνο για την προστασία και τη διαχείρισή του.

Σε **επίπεδο πόλης**, ο Δήμος της Λισαβόνας, ιδιαίτερα η Δημοτική Διεύθυνση Αστικού Περιβάλλοντος (Municipal Directorate of Urban Environment) και το Τμήμα Δημόσιου Χώρου και Περιβάλλοντος (Department of Public Space and Environment), είναι υπεύθυνοι για την προστασία και την αναβάθμιση του χώρου. Το πιο σημαντικό μέσο για αυτό είναι το Master Development Plan (PDM) και η τρέχουσα έκδοση του (2012) περιλαμβάνει την «δημοτική οικολογική αρχή» ως βασικό φορέα της στρατηγικής των χρήσεων γης, αποσκοπώντας αποσκοπεί στη διασφάλιση της συνέχειας και της συμπληρωματικότητας των φυσικών συστημάτων στην αστική περιοχή και στη συνδεσιμότητά τους σε μητροπολιτική κλίμακα. Η αρχή αυτή διασφαλίζει τις λειτουργίες των οικοσυστημάτων, τη βιοποικιλότητα, τον έλεγχο της ροής των υδάτων και την κυκλοφορία του ανέμου, τη βιοκλιματική άνεση και την εκτίμηση της τοπικής κληρονομιάς, που αντιπροσωπεύει διάφορες λειτουργίες και υπηρεσίες του οικοσυστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο | ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

4.1 Τα χαρακτηριστικά της Αθήνας | Swot Analysis

Το παράδειγμα της Λισαβόνας, όπως μελετήθηκε παραπάνω, έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον ως προς τη διαχείριση και τις δράσεις στους χώρους πρασίνου. Η Αθήνα αντίθετα, δεν διαθέτει τέτοιες πρακτικές και ούτε έχει αναπτύξει σε ικανοποιητικό βαθμό ανάλογη περιβαλλοντική κουλτούρα. Σε αυτό, συντείνουν ποικίλοι παράγοντες, καθώς η Αθήνα είναι μια πόλη που συγκεντρώνει ορισμένες ιδιαιτερότητες σε σχέση με το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη, που έχουν θετικό και αρνητικό αντίκτυπο σε αυτήν.

Για το λόγο αυτό, επιχειρήθηκε η σύνταξη της παρακάτω Swot Analysis, προκειμένου να γίνουν κατανοητά αυτά τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τους χώρους πρασίνου της Αθήνας.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της μητροπολιτικής περιοχής της Αττικής αποτελεί σήμερα, η συνεχής αύξηση της πυκνότητας του πληθυσμού σε έναν περιορισμένο χώρο. Στο φαινόμενο αυτό προστίθενται και οι ολοένα και εντεινόμενες προσφυγικές – μεταναστευτικές ροές της τελευταίας 5ετίας. Ο υπέρμετρος κυκλοφοριακός φόρτος επιβαρύνει σημαντικά τις περιβαλλοντικές συνθήκες, αυξάνοντας την ατμοσφαιρική ρύπανση και τη θερμοκρασία και μειώνοντας την ταχύτητα του ανέμου μέσα στον αστικό ιστό.

Αναφορικά με τους χώρους πρασίνου τώρα, υπάρχουν αρκετοί εγκαταλελειμμένοι αδόμητοι-κοινόχρηστοι χώροι, όπως επίσης και πολλοί αναξιοποίητοι ακάλυπτοι, αλλά και ελάχιστοι χώροι πρασίνου μέσα στον αστικό ιστό. Το πράσινο είναι ανεπαρκές και ανισομερώς κατανομημένο. Ιδιαίτερα στις πυκνοκατοικημένες περιοχές, το πράσινο είτε απουσιάζει, είτε διακόπτεται, χωρίς να υπάρχει ένα δίκτυο. Σε πολλές επίσης, περιπτώσεις παρατηρούνται καταλήψεις των κοινόχρηστων χώρων για χρήσεις εμπορίου και αναψυχής.

Το γεγονός ότι δεν υπάρχει μέριμνα ούτε εξασφάλιση αυτών, αλλά ούτε και προστασίας και αξιοποίησής τους, υποβαθμίζει περαιτέρω την εικόνα της πόλης και δημιουργεί πολλαπλά προβλήματα.

Η σημαντική έλλειψη σε δημόσιους υπαίθριους χώρους και ιδιαίτερα, σε χώρους

πρασίνου, οφείλεται και σε ένα προγενέστερο έλλειμμα σχεδιασμού που αδυνατούσε να προβλέψει τη σημερινή προβληματική κατάσταση της πόλης και να λειτουργήσει προληπτικά για αυτήν. Η αναθεώρηση και η επικαιροποίηση των σχεδίων και των αντίστοιχων νόμων προς όφελος των κατοίκων και γενικότερα, του κοινωνικού συνόλου είναι επιτακτική ανάγκη, καθώς οι ανάγκες για ανοικτούς κοινόχρηστους χώρους αυξάνονται συνεχώς.

Πίνακας 4: Swot Analysis για την Αθήνα.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
Πολυλειτουργικότητα	Αξιοποίηση - χρήση του χώρου όλες τις ώρες της ημέρας
«Πολυκεντρικότητα»	Δυνατότητες βελτίωσης κοινωνικών υποδομών και οικιστικού περιβάλλοντος υποβαθμισμένων περιοχών.
Προσβασιμότητα θαλάσσιου μετώπου	Αναβάθμιση ποιότητας ζωής - διάχυτα οφέλη - δυνατότητα εκμετάλλευσης καλών πρακτικών από άλλες πρωτεύουσες.
Πλούσιο οικιστικό απόθεμα, πληθώρα διατηρητέων κτισμάτων και κτιρίων ιστορικής αξίας (Δ. Αθηναίων)	Δημιουργία ιστορικού-αρχιτεκτονικού περιπάτου μέσω πεζοδρόμων και χώρων πρασίνου
Υποδομές ΜΜΜ	Συνδεσιμότητα όλου του λεκανοπεδίου - καινοτόμες τεχνολογίες
Συγκεντρώσεις αξιόλογων ιστορικών χώρων ή διατηρητέων κτιρίων και δυνατότητα ανάδειξής τους στη λογική δικτύων ή ειδικά σχεδιασμένων διαδρομών.	Δημιουργία δικτύου
Ίκανοποιητικός αριθμός μητροπολιτικών πάρκων	Εγείρει τουριστικό ενδιαφέρον, χώροι κοινωνικοποίησης
ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΑΠΕΙΛΕΣ
Μεγάλη αστική εξάπλωση	Μεγάλες ενεργειακές απαιτήσεις
Προσφυγικές - μεταναστευτικές εισροές	Υψηλές πυκνότητες στο δομημένο και αδόμητο χώρο / κοινωνικός διαχωρισμός, αύξηση χωροκοινωνικών ανισοτήτων και αποκλεισμών
Κυκλοφοριακή συμφόρηση	Ατμοσφαιρική ρύπανση, ηχορύπανση - φαινόμενο αστικής θερμικής νησίδας
Εγκαταλελειμμένοι αδόμητοι-κοινόχρηστοι χώροι	Υποβάθμιση ποιότητας ζωής - επιβάρυνση του μικροκλίματος
Μεμονωμένες πεζοδρομήσεις - όχι δίκτυο	
Ελάχιστες επιφάνειες πρασίνου μέσα στον αστικό ιστό	Περιβαλλοντική υποβάθμιση, εστίες ρύπων, επιβάρυνση δημόσιας υγιεινής
Αναξιοποίητοι ακάλυπτοι χώροι	
Ανθεκτικότητα πόλης	Προσαρμοστικότητα στα υπάρχοντα προβλήματα και όχι λύση τους
Κίνηση σε ένα ίδιο επίπεδο όλων των ΜΜΜ και πεζών	Κίνδυνος ατυχημάτων, επιβάρυνση δημόσιου χώρου, κυκλοφοριακή φόρτιση (ανισοπεδοποίηση των κινήσεων)

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

4.2 Τομείς προτεραιότητας

Οι τομείς προτεραιότητας για την πόλη της Αθήνας μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις γενικές κατηγορίες, που στη συνέχεια θα ληφθούν υπόψη για την εξαγωγή διδαγμάτων.

Ο πρώτος τομέας αφορά τη **βιώσιμη διαχείριση του αστικού περιβάλλοντος**. Η κατηγορία αυτή είναι πολυσύνθετη και άρρηκτα συνδεδεμένη με την επόμενη. Η βιώσιμη διαχείριση αφορά τους κοινόχρηστους χώρους, την αύξηση του αστικού πρασίνου, καθώς και την προώθηση της βιώσιμης κινητικότητας. Αυτή επιτυγχάνεται με τη χρήση νέων τεχνολογιών που περιορίζουν την ενεργειακή κατανάλωση, με σημαντικές παρεμβάσεις για τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και την προώθηση ήπιων μορφών μετακίνησης. Επίσης, πρόκειται για μία προτεραιότητα η οποία προωθείται και από το Έργο «Αθήνα 2020» σε συνδυασμό με την Αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην ενεργειακή κατανάλωση και στη χρήση των νέων τεχνολογιών για τη θωράκιση των περιβαλλοντικών κινδύνων.

Ο δεύτερος τομέας προτεραιότητας είναι αυτός της **αστικής αναζωογόνησης**. Αφορά τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών μέσα από την βάσει προτεραιοτήτων αστική αναζωογόνηση των επιμέρους περιοχών της Αθήνας. Εξαιτίας του ότι το αστικό περιβάλλον έχει επηρεαστεί από την οικονομική και κοινωνική κρίση, η υλοποίηση δράσεων και έργων είναι ιδιαίτερως σημαντική. Πρέπει δηλαδή, να δοθεί βαρύτητα σε παρεμβάσεις που αφορούν τον κοινόχρηστο χώρο, καθώς και στη συντήρηση του δημόσιου κτιριακού αποθέματος, οι οποίες θα αναβαθμίσουν το δημόσιο χώρο. Ήδη από τον περασμένο Απρίλιο, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας ενέκρινε χρηματοδότηση ύψους περίπου 30 εκατομμυρίων για το πρόγραμμα του Πράσινου Ταμείου, με τίτλο «Δράσεις Περιβαλλοντικού Ισοζυγίου». Το πρόγραμμα περιλαμβάνει δράσεις για την αστική αναζωογόνηση και την αστική βιώσιμη κινητικότητα, στις οποίες θα συμμετάσχουν δήμοι από όλη την Ελλάδα (Τσακαλίδης, 2017).

Τέλος, ο τρίτος τομέας σχετίζεται με την **αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής**, που αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της σύγχρονης εποχής. Ήδη, από τα τέλη του 2015, με την υπογραφή της Διακήρυξης των Πόλεων για την κλιματική αλλαγή, στο Παρίσι, η Αθήνα δείχνει έμπρακτα το ενδιαφέρον της προς αυτή την κατεύθυνση με την προώθηση τέτοιων πολιτικών. Ο Δήμος Αθηναίων είναι ο πρώτος της Ελλάδας με «Ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης για την

Κλιματική Αλλαγή». Έχει διπλή στόχευση και ορίζοντα που φτάνει ως το 2030, αφενός, αποσκοπεί στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά 40% και αφετέρου στην προστασία της πόλης και του πληθυσμού από την κλιματική αλλαγή. Μεταξύ άλλων περιλαμβάνει δράσεις, όπως: η δημιουργία, επέκταση, συντήρηση των χώρων πρασίνου, –κλασικών όπως τα πάρκα αλλά και νέων μορφών, όπως οι κατακόρυφες φυτεύσεις, η ενσωμάτωση στοιχείων νερού, σχεδιασμένοι κατάλληλα δημόσιοι χώροι, μείωση της κατανάλωσης ενέργειας από δημόσια κτίρια και υποδομές, συντήρηση χώρων πρασίνου / νέες φυτεύσεις κ.α..

4.3 Διδάγματα

Τα διδάγματα που μπορούν να αντληθούν από το παράδειγμα της Λισαβόνας και προσαρμοσμένα στην αθηναϊκή πραγματικότητα να εφαρμοστούν και να αναπτυχθούν, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε πέντε κατηγορίες, όπως φαίνεται στη συνέχεια.

1. Σχέση δομημένου – φυσικού περιβάλλοντος

Η Λισαβόνα φαίνεται να έχει εξασφαλίσει μια καλή σχέση δομημένου – φυσικού περιβάλλοντος, χωρίς να υπάρχουν συγκρούσεις και χωρίς το ένα να υπάρχει σε βάρος του άλλου. Υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ τους και μια ομαλή σχετικά μετάβαση από το ένα στον άλλο. Παρόλο που έχει ιδιόμορφη μορφολογία εδάφους, διότι έχει τους λόφους μέσα στον αστικό ιστό, οι χώροι πρασίνου και τα πάρκα είναι αρκετά μέσα στην πόλη, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν προβλήματα έλλειψης και ανεπάρκειας. Στο ίδιο πλαίσιο μπορεί να κινηθεί και η Αθήνα και με πιο στοχευμένες δράσεις, προκειμένου να πετύχει μια πιο ισορροπημένη σχέση μεταξύ δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος. Βασική προτεραιότητα του πολεοδομικού σχεδιασμού οφείλει να είναι η δικτύωσή τους, σε επόμενο στάδιο.

2. Ενσωμάτωση – ανάδειξη του παραλιακού μετώπου

Η Λισαβόνα έχει κάνει πολλά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση ιδιαίτερα, τα τελευταία χρόνια, λαμβάνοντας πάντα υπόψη της και δίνοντας μεγάλη έμφαση στην κατά μήκος ανάπτυξή του. Η Αθήνα από την άλλη, την τελευταία πενταετία έχει αρχίσει να δίνει έμφαση στην ανάπτυξη του παραλιακού μετώπου. Το άνοιγμα της πόλης προς τη θάλασσα είναι απαραίτητο, καθώς η Αθήνα έχει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για το επιτύχει σε ανάλογο βαθμό. Βέβαια, σημαντικό βάρος, πρέπει να δοθεί στην προστασία της παράκτιας ζώνης και στην εξασφάλιση του δημόσιου χαρακτήρα της.

3. Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή

Πρόκειται για μία κατεύθυνση που αναμένεται να αναπτυχθεί και στις δύο πόλεις. Για τη Λισαβόνα, παραμένει ακόμα, ένας στόχος, αλλά όχι πρώτης προτεραιότητας. Η Αθήνα, από την άλλη, τώρα ξεκινάει να δραστηριοποιείται και να μεριμνά στην πράξη για την κλιματική αλλαγή. Πρόκειται εξάλλου, για μία στρατηγική που άπτεται πολλών τομεακών πολιτικών. Επίσης, είναι δυνατόν να υπάρξει μια στροφή προς μία βιοκλιματική αρχιτεκτονική, μειώνοντας την κατανάλωση ενέργειας των κτιρίων και το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα. Ακόμα, η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας μπορούν να συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση. Οι χώροι πρασίνου μπορούν να μειώσουν μακροχρόνια τη θερμοκρασία της πόλης.

4. «Οικοσυστημική» προσέγγιση στο σχεδιασμό

Στη συλλογιστική των οικοσυστημάτων, η πόλη εκλαμβάνεται ως ένα πολύπλοκο σύστημα, το οποίο χαρακτηρίζεται από συνεχείς διεργασίες μεταβολής και εξέλιξης (Λιονάτου, 2008: 19). Στο πλαίσιο αυτής της θεώρησης, οφείλει να λειτουργεί και ο σχεδιασμός, προωθώντας στόχους και στρατηγικές προς τη βιώσιμη πόλη. Η Λισαβόνα χρησιμοποιεί αυτή την προσέγγιση στο σχεδιασμό της, όπως αποδεικνύεται από τις πολεοδομικές μελέτες και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται. Στο σχεδιασμό λοιπόν, και της Αθήνας, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικές και οικονομικές τάσεις που επηρεάζουν το χωρικό σύστημα καθώς και οι επιπτώσεις που αυτές επιφέρουν, προκειμένου αυτές να ελαχιστοποιηθούν και να επιτευχθεί ένα βιώσιμο μοντέλο αστικής ανάπτυξης ενισχύοντας τις συνέργειες μεταξύ των αστικών λειτουργιών και του φυσικού περιβάλλοντος.

5. Αστική διακυβέρνηση

Η Λισαβόνα, όπως είδαμε, έχει αναπτύξει σημαντικά μια κουλτούρα αστικής διακυβέρνησης και προωθεί την ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε δράσεις για την κοινωνία και την πόλη, όπως επίσης αποδεικνύεται και από την ύπαρξη προϋπολογισμού για συμμετοχικές δράσεις. Επίσης, πρόκειται για μία συνιστώσα που η συμβολή της στη διαχείριση κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων στον αστικό ιστό είναι μεγάλη. Στην Αθήνα, δεν υπάρχουν τέτοια εγχειρήματα. Σε αντίβαρο, αναπτύσσονται όλο και περισσότερο ιδιωτικές πρωτοβουλίες και επενδύσεις στον αστικό ιστό. Είναι όμως, εμφανής – ίσως και περισσότερο από ποτέ – η ανάδυση νέων μορφών διακυβέρνησης, πέραν των παραδοσιακών.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ & ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όσα μελετήθηκαν γίνεται αντιληπτό ότι, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης του αστικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων, γίνεται αντιληπτή η σημασία των χώρων πρασίνου στην αναβάθμιση του αστικού ιστού και της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Ο ρόλος του αστικού πρασίνου και της βιωσιμότητας είναι ιδιαίτερα σημαντικός και περιλαμβάνεται σε κάθε ευρωπαϊκό κείμενο σχετικό με το περιβάλλον.

Τα οφέλη των χώρων αστικού πρασίνου έχουν περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική διάσταση. Όσον αφορά στο περιβάλλον, το αστικό πράσινο δεν έχει απλά ευεργετική επίδραση στην ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα των πόλεων, αλλά διαμορφώνει εκείνες τις περιβαλλοντικές συνθήκες που κάνουν τη ζωή και την κίνηση στις πόλεις ευχάριστη και άνετη. Η απουσία του ή η ελλιπής ύπαρξή του στον αστικό χώρο οδηγεί στην διαμόρφωση πόλεων ξένων προς τον άνθρωπο, οι οποίες των αποκόπουν τελείως από το φυσικό περιβάλλον.

Τα στοιχεία αυτά, εξετάζει και μελετά το ερευνητικό πρόγραμμα Green Surge της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνδυάζοντας τους χώρους πρασίνου με πρακτικές διακυβέρνησης. Μία από τις είκοσι πόλεις που εξετάστηκαν ήταν και η Λισαβόνα, η οποία συγκεντρώνει αρκετά καλά χαρακτηριστικά τόσο ως προς την προστασία και τη διαχείριση των χώρων πρασίνου, όσο και ως προς την αστική διακυβέρνηση και τη συμμετοχή των πολιτών σε δράσεις τέτοιες.

Από αυτή τη μελέτη περίπτωσης, εξάχθηκαν σημαντικά συμπεράσματα και εμπειρίες που υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις και συνθήκες μπορούν να λειτουργήσουν παραδειγματικά για την πόλη της Αθήνας. Οι εμπειρίες αυτές αφορούν στη σχέση δομημένου – αδόμητου χώρου, στην ενσωμάτωση του παραλιακού μετώπου, στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και σε δύο κατηγορίες που σχετίζονται γενικότερα με τη διαδικασία σχεδιασμού: την «οικοσυστημική» προσέγγιση στο σχεδιασμό και την αστική διακυβέρνηση. Η Αθήνα, αν και συγκεντρώνει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αναφορικά με το περιβάλλον και τη διαχείριση των κοινόχρηστων χώρων πρασίνου, αρχίζει σταδιακά να εντοπίζει τα θέματα και να αναζητά λύση για αυτά γεγονός, που φαίνεται αρκετά ενθαρρυντικό εν μέσω κρίσης. Τα αποτελέσματα ωστόσο, των λύσεων και δράσεων αυτών αναμένεται να κριθούν στην πράξη σε βάθος χρόνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αθανασίου, Ε. (2015) Πόλη + Φύση: Θεωρήσεις της φύσης στον πολεοδομικό σχεδιασμό, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/563/5/%CE%A0%CF%8C%CE%BB%CE%B7%2b%CE%A6%CF%8D%CF%83%CE%B7_%CE%98%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CF%86%CF%8D%CF%83%CE%B7%CF%82%20%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD%20%CF%80%CE%BF%CE%B-%B%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%BC%CF%8C.pdf [τελευταία πρόσβαση 18/05/2017]. σελ. 17-19, 83-86.

Αραβαντινός, Αθ. και Κοσμάκη, Π. (1988), *Υπαίθριοι χώροι στην πόλη. Θέματα ανάλυσης και πολεοδομικής οργάνωσης αστικών ελεύθερων χώρων και πράσινου*. Αθήνα: Συμεών.

Αρσενίου, Δ. (2010) *Αστικό πράσινο & Δίκτυα πρασίνου στις σύγχρονες πόλεις: Πιλοτική εφαρμογή δικτύου πρασίνου στην πόλη του Βόλου*. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Γερασίμου, Σ. (2005) *Η συμβολή του πολεοδομικού δικαίου και του δικαίου του περιβάλλοντος στη διαμόρφωση των άλλων κανόνων δικαίου*. Διδακτορική Διατριβή. Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Παννακού, Α. (2004) Η Ευρωπαϊκή πολιτική για τις πόλεις και το περιβάλλον. Διαθέσιμο στο: http://www.teiser.gr/geoplir/mathima701.files/16012004/Eurwpaiki_politiki_po-leis_perivallon_Giannakou.pdf [τελευταία πρόσβαση: 20/04/2017].

Δαμίγος, Δ. και Καλαβρυτινός, Ν. (2006) 'Η Οικονομική Αξία των Αστικών Χώρων Πρασίνου στο Λεκανοπέδιο Αττικής', Τεχνικά Χρονικά, ΤΕΕ **1-2**, σελ. 7-21.

Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (C 83/49/ 30.3.2010).

Λιονάτου, Μ. (2008) *Αρχιτεκτονική τοπίου και Δίκτυα πρασίνου στα σύγχρονα αστικά κέντρα: Δυνατότητες και Προοπτικές – Μεθοδολογία και Εφαρμογή: Το παράδειγμα της Λάρισας*. Διδακτορική Διατριβή. Σχολή Γεωπονική. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μπεριάτος, Η. (2007) *Η χωροταξία στο διεθνή χώρο (Ευρώπη)*. Διδακτικές σημειώσεις. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Μπεριάτος, Η. (2000) «Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός των Πόλεων» Στο *Μοδινός, Μ. και Ευθυμίου, Η. (επιμ.) Η Βιώσιμη πόλη*, Εκδόσεις Στοχαστής/ΔΙΠΕ, σελ. 71-85.

Παπαετρόπουλος, Α. (2005) «Η νομολογική διαμόρφωση της έννοιας του ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού». *Νόμος & Φύση*. Διαθέσιμο στο: <http://nomosphysis.org.gr/9404/i-nomologiaki-diamorfosi-tis-ennoias-tou-euruterou-xorotaksikou-sxedias-mou-martios-2005/>, [τελευταία πρόσβαση: 18/05/2017].

Παπαετρόπουλος, Α. (2004) «Εισαγωγικές παρατηρήσεις στο θεσμικό πλαίσιο και στη νομολογία για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη». *Νόμος & Φύση*. Διαθέσιμο στο: <http://nomosphysis.org.gr/8065/eisagogikes-paratiriseis-sto-thesmiko-plaisio-kai-sti-nomologia-gia-ti-biosimi-xoriki-anaptuksi-maios-2004/>, [τελευταία πρόσβαση: 18/05/2017].

Τσακαλίδης, Κ. (2017) *Υπουργείο Περιβάλλοντος: Ενέκρινε 29,5 εκατομμύρια ευρώ για αστική αναζωογόνηση*. Διαθέσιμο στο: <http://www.iefimerida.gr/news/332667/ypourgeio-perivallontos-enekrine-295-ekatommyria-eyro-gia-astiki-anazoogonisi> [τελευταία πρόσβαση: 02/06/2017].

Ξενόγλωσση

Arvanitidis P. and Skouras D. (2008) "Urban green and housing values: exploring the links using empirical evidence from the UK" In *Smaniotto-Costa C., Mathey J., Edlich B. and Hoyer J. (eds.) Urban Green Spaces, a Key for Sustainable Cities: Conference Reader*, Dresden: Leibniz Institute of Ecological and Regional Development, pp. 45-48.

AVAAL – Associação Para A Valorização Ambiental Da Alta De Lisboa / Uptown Lisbon Association For Environmental Enhancement (2012) Διαθέσιμο στο: <https://urbanrise.net/2012/11/27/avaal-associacao-para-a-valorizacao-ambiental-da-alta-de-lisboa-uptown-lisbon-association-for-environmental-enhancement/> [τελευταία πρόσβαση: 19/05/2017].

Cancela, J. F. (2013) 'AVAAL Uptown Lisbon Civic Ecology and Social Permaculture'. Διαθέσιμο στο: https://recrise.files.wordpress.com/2013/02/4-5-avaal_jorge-cancela.pdf [τελευταία πρόσβαση: 19/05/2017].

Gandy, M., (2006). Urban nature and the ecological imaginary. In Heynen, N., Kaika, M. and Swyngedouw, E. In the nature of cities: Urban Political Ecology and the Politics of Urban Metabolism, 1st ed. London: Routledge, pp. 63-73.

Green Surge: study on urban green infrastructure planning and governance in 20 European case studies (2015), Διαθέσιμο στο: http://greensurge.eu/filer/GREEN_SURGE_Report_of_City_Portraits.pdf [τελευταία πρόσβαση: 20/05/2017].

Matos, R. S. (2011) 'Allotment Gardens – a valuable ecosystem service', University of Évora. Διαθέσιμο στο: <http://www.sendzimir.org.pl/sites/default/files/presentations/Rute%20Sousa%20Matos%20Allotment%20Gardens.pdf> [τελευταία πρόσβαση: 19/05/2017].

